Repertoriul jurisprudenței

HOTĂRÂREA CURȚII (Camera întâi)

6 decembrie 2012*

Cuprins

Cadrul juridic 4

Directiva 65/65/CEE 4

Regulamentul (CEE) nr. 1768/92 5

Istoricul cauzei și decizia în litigiu 6

Procedura în fața Tribunalului și hotărârea atacată 7

Concluziile părților în fața Curții 7

Cu privire la recursul principal 8

Cu privire la definirea pieței relevante a produselor 8

Hotărârea atacată 8

Cu privire la primul motiv al recursului 9

– Argumentele părților 9

– Aprecierea Curții 9

Cu privire la al doilea motiv al recursului 12

– Argumentele părților 12

– Aprecierea Curții 13

Cu privire la primul abuz de poziție dominantă privind CSP-urile 14

Hotărârea atacată 14

Cu privire la al treilea motiv al recursului 15

* Limba de procedură: engleza.

– Argumentele părților 15

– Aprecierea Curții 16

Cu privire la al patrulea motiv al recursului 20

– Argumentele părților 20

– Aprecierea Curții 21

Cu privire la al doilea abuz de poziție dominantă 22

Hotărârea atacată 22

Cu privire la al cincilea motiv al recursului 24

– Argumentele părților 24

– Aprecierea Curții 24

Cu privire la al șaselea motiv al recursului 26

– Argumentele părților 26

– Aprecierea Curții 27

Cu privire la amendă 28

Hotărârea atacată 28

Argumentele părților 29

Aprecierea Curții 29

Cu privire la recursul incident formulat de EFPIA 30

Cu privire la primul motiv 30

Argumentele părților 30

Aprecierea Curții 31

Cu privire la al doilea motiv 32

Argumentele părților 32

Aprecierea Curții 33

Cu privire la recursul incident formulat de Comisie 33

Argumentele părților 34

Aprecierea Curții 34

Cu privire la cheltuielile de judecată 36

„Recurs — Concurență — Abuz de poziție dominantă — Piața medicamentelor împotriva ulcerului — Utilizare abuzivă a procedurilor privind certificatele suplimentare de protecție pentru medicamente și a procedurilor privind autorizațiile de introducere pe piață a medicamentelor — Declarații înșelătoare — Retragerea autorizațiilor de introducere pe piață — Obstacole în calea introducerii pe piață a medicamentelor generice și a importurilor paralele”

În cauza C-457/10 P,

având ca obiect un recurs formulat în temeiul articolului 56 din Statutul Curții de Justiție a Uniunii Europene, introdus la 15 septembrie 2010,

AstraZeneca AB, cu sediul în Södertälje (Suedia),

AstraZeneca plc, cu sediul în Londra (Regatul Unit),

reprezentate de M. Brealey, QC, de M. Hoskins, QC, de D. Jowell, barrister, și de F. Murphy, solicitor,

recurente,

celelalte părți din procedură fiind:

Comisia Europeană, reprezentată de F. Castillo de la Torre, de E. Gippini Fournier și de J. Bourke, în calitate de agenți,

pârâtă în primă instanță,

European Federation of Pharmaceutical Industries and Associations (EFPIA), cu sediul în Geneva (Elveția), reprezentată de M. Van Kerckhove, advocaat,

intervenientă în primă instanță,

CURTEA (Camera întâi),

compusă din domnul A. Tizzano, președinte de cameră, domnii M. Ilešič (raportor), E. Levits, J.-J. Kasel și M. Safjan, judecători,

avocat general: domnul J. Mazák,

grefier: doamna L. Hewlett, administrator principal,

având în vedere procedura scrisă și în urma ședinței din 12 ianuarie 2012,

după ascultarea concluziilor avocatului general în ședința din 15 mai 2012,

pronunță prezenta

Hotărâre

1 Prin recursul formulat, AstraZeneca AB și AstraZeneca plc solicită anularea Hotărârii Tribunalului Uniunii Europene din 1 iulie 2010, AstraZeneca/Comisia (T-321/05, Rep., p. II-2805, denumită în continuare „hotărârea atacată”), prin care acesta din urmă a respins în mare parte acțiunea

recurentelor având ca obiect anularea Deciziei C(2005) 1757 final a Comisiei din 15 iunie 2005 privind o procedură de aplicare a articolului 82 CE și a articolului 54 din Acordul privind SEE (cazul COMP/A.37.507/F3 – AstraZeneca, denumită în continuare „decizia în litigiu"). Prin această decizie, Comisia Europeană a obligat societățile în cauză la plata unei amenzi în cuantum total de 60 de milioane de euro pentru utilizarea abuzivă a regimului brevetelor și a procedurilor de comercializare a produselor farmaceutice în vederea împiedicării sau a întârzierii intrării pe piață a unor medicamente generice concurente și a împiedicării comerțului paralel.

2 Cererea de anulare a hotărârii atacate și a deciziei în litigiu este susținută de European Federation of Pharmaceutical Industries and Associations (EFPIA) (denumită în continuare „EFPIA"), care a formulat un recurs incident în acest scop.

3 Comisia a formulat la rândul său un recurs incident prin care solicită anularea hotărârii atacate în măsura în care aceasta a anulat în parte și a modificat decizia în litigiu.

Cadrul juridic

Directiva 65/65/CEE

4 Directiva 65/65/CEE a Consiliului din 26 ianuarie 1965 de apropiere a actelor cu putere de lege și a actelor administrative privind produsele medicamentoase brevetate (JO 1965, 22, p. 369), în versiunea aplicabilă situației de fapt, prevedea la articolul 3 primul paragraf că „niciun medicament nu poate fi introdus pe piață într-un stat membru fără o autorizație de introducere pe piață [denumită în continuare «AIP»] eliberată de autoritățile competente din statul membru respectiv" [traducere neoficială].

5 Articolul 4 al treilea paragraf din această directivă preciza informațiile și documentele pe care persoana responsabilă de introducerea pe piață trebuie să le prezinte pentru a obține o AIP. Articolul 4 al treilea paragraf punctul 8 din directiva menționată prevedea prezentarea următoarelor elemente:

„Rezultatele:

— analizelor fizico-chimice, biologice sau microbiologice;

— testelor farmacologice și toxicologice;

— studiilor clinice.

Cu toate acestea, și fără a aduce atingere legislației referitoare la protecția proprietății industriale și comerciale:

(a) solicitantul nu trebuie să furnizeze rezultatele testelor farmacologice și toxicologice, nici rezultatele studiilor clinice, în cazul în care poate demonstra următoarele:

[…]

(ii) fie, prin trimiteri detaliate la literatura științifică publicată, […] că există o utilizare medicală bine stabilită pentru elementul sau elementele componente ale medicamentului, cu o eficacitate recunoscută și un grad de siguranță acceptabil;

(iii) fie că medicamentul este similar în esență cu un produs care a fost autorizat în Comunitate, în conformitate cu dispozițiile comunitare în vigoare, de cel puțin șase ani și care este comercializat în statul membru căruia i se înaintează cererea. Perioada menționată se prelungește la 10 ani pentru medicamentele obținute prin tehnologii superioare […]. De asemenea, un stat membru poate prelungi perioada menționată la 10 ani, printr-o decizie unică vizând toate produsele comercializate pe teritoriul său, în cazul în care statul membru respectiv consideră că acest lucru este necesar în interesul sănătății publice. Statele membre au posibilitatea de a nu aplica perioada de șase ani menționată anterior, în cazul în care aceasta depășește data expirării unui brevet care protejează produsul original.

[…]" [traducere neoficială]

6 Articolul 10 alineatul (1) din Directiva 65/65 preciza, printre altele, că autorizația are o perioadă de valabilitate de cinci ani și poate fi reînnoită pentru perioade de câte cinci ani, la cererea titularului, prezentată cu cel puțin trei luni înainte de data expirării.

7 Directiva 65/65 a fost înlocuită de Directiva 2001/83/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 6 noiembrie 2001 de instituire a unui cod comunitar cu privire la medicamentele de uz uman (JO L 311, p. 67, Ediție specială, 13/vol. 33, p. 3).

Regulamentul (CEE) nr. 1768/92

8 Regulamentul (CEE) nr. 1768/92 al Consiliului din 18 iunie 1992 privind instituirea unui certificat suplimentar de protecție pentru medicamente (JO L 182, p. 1, Ediție specială, 13/vol. 11, p. 130), aplicabil situației de fapt, a instituit un certificat suplimentar de protecție (denumit în continuare „CSP") pentru medicamentele supuse unei proceduri de AIP. Acest certificat, care se poate obține de către titularul unui brevet național sau european, prelungește protecția conferită de brevet cu o perioadă suplimentară maximă de cinci ani, astfel încât titularul să poată beneficia de maximum 15 ani de exclusivitate, începând cu prima AIP, în Uniunea Europeană, a medicamentului în cauză. Instituirea certificatului în discuție este motivată în special de faptul că perioada care se scurge între depunerea unei cereri de brevet pentru un nou medicament și obținerea AIP a produsului respectiv reduce protecția efectivă conferită de brevet la o perioadă insuficientă pentru amortizarea investițiilor efectuate în cercetare.

9 Articolul 3 din acest regulament, intitulat „Condițiile de obținere a certificatului", prevedea:

„Certificatul se eliberează în cazul în care în statul membru în care se prezintă cererea menționată la articolul 7 și la data acestei cereri:

(a) produsul este protejat de un brevet de bază în vigoare;

(b) produsul, în calitate de medicament, a obținut o [AIP] în curs de validitate în conformitate cu Directiva 65/65 […] după caz;

[…]"

10 În temeiul articolului 7 alineatul (1) din regulamentul menționat, cererea de certificat trebuia depusă în termen de șase luni de la data la care produsul, în calitate de medicament, a obținut AIP menționată la articolul 3 litera (b) din același regulament.

11 Potrivit articolului 8 alineatul (1) litera (a) subpunctul (iv) din Regulamentul 1768/92, cererea de certificat trebuia să conțină o cerere de eliberare a certificatului, menționând în special numărul și data primei AIP a produsului prevăzută la articolul 3 litera (b) din regulamentul citat și, în măsura în care aceasta nu este prima AIP în Comunitate, numărul și data autorizației menționate.

12 Potrivit articolului 13 alineatul (1) din Regulamentul nr. 1768/92, certificatul intra în vigoare la sfârșitul duratei legale a brevetului de bază pentru o durată egală cu perioada scursă între data depunerii cererii de brevet de bază și data primei AIP în Comunitate, redusă cu o perioadă de cinci ani.

13 Articolul 19 alineatul (1) din același regulament făcea parte din dispozițiile tranzitorii și prevedea:

„Oricărui produs care, la data intrării în vigoare a prezentului regulament, este protejat printr-un brevet de bază în vigoare și pentru care, în calitate de medicament, s-a obținut o primă [AIP] în Comunitate după 1 ianuarie 1985 i se poate elibera un certificat.

În ceea ce privește certificatele care trebuie eliberate în Danemarca și în Germania, data de 1 ianuarie 1985 se înlocuiește cu 1 ianuarie 1988.

[…]”

14 Regulamentul nr. 1768/92 a fost înlocuit cu o versiune codificată, și anume Regulamentul (CE) nr. 469/2009 al Parlamentului European și al Consiliului din 6 mai 2009 privind certificatul suplimentar de protecție pentru medicamente (JO L 152, p. 1).

Istoricul cauzei și decizia în litigiu

15 AstraZeneca AB și AstraZeneca plc aparțin unui grup farmaceutic (denumit în continuare „AZ”) care este activ, la nivel mondial, în domeniul inventicii, al dezvoltării și al comercializării de produse farmaceutice. În acest din urmă domeniu, activitățile grupului se concentrează mai ales asupra afecțiunilor gastrointestinale. În această privință, unul dintre cele mai importante produse comercializate de AZ este cunoscut sub numele de „Losec”, o marcă comercială utilizată pe majoritatea piețelor europene. Acest medicament pe bază de omeprazol, utilizat pentru tratamentul afecțiunilor gastrointestinale legate de hiperaciditate și, în special, pentru a inhiba în mod proactiv secrețiile acide în stomac, a fost primul pe piață cu acțiune directă asupra pompei de protoni, care este enzima specifică din interiorul celulelor parietale, de-a lungul peretelui stomacului, care pompează acidul în stomac.

16 La 12 mai 1999, Generics (UK) Ltd și Scandinavian Pharmaceuticals Generics AB au depus la Comisie o plângere prin care denunțau comportamentele AZ care urmăreau să le împiedice să introducă versiuni generice ale omeprazolului pe un anumit număr de piețe din Spațiului Economic European (SEE).

17 Prin decizia în litigiu, Comisia a constatat că AstraZeneca AB și AstraZeneca plc săvârșiseră două abuzuri de poziție dominantă, cu încălcarea articolului 82 CE și a articolului 54 din Acordul privind Spațiul Economic European din 2 mai 1992 (denumit în continuare „Acordul privind SEE”).

18 Potrivit articolului 1 alineatul (1) din această decizie, primul abuz a constat în prezentarea unui ansamblu de declarații înșelătoare în fața oficiilor de brevete din Belgia, din Danemarca, din Germania, din Țările de Jos, din Regatul Unit și din Norvegia, precum și în fața instanțelor naționale din Germania și din Norvegia. Comisia a apreciat în această privință că declarațiile în cauză se înscriau în cadrul unei strategii globale destinate să țină producătorii de medicamente generice departe de piață prin obținerea sau prin menținerea unor CSP-uri pentru omeprazol la care AZ nu avea dreptul sau la care avea dreptul pentru o perioadă mai scurtă. În desfășurarea acestui prim abuz,

Comisia a identificat două etape, dintre care prima privea declarațiile efectuate cu ocazia transmiterii instrucțiunilor, la 7 iunie 1993, către agenții de brevetare prin intermediul cărora au fost introduse cereri de CSP-uri în șapte state membre, iar a doua se referea la declarații emise ulterior în fața mai multor oficii de brevete și instanțe naționale.

19 Potrivit articolului 1 alineatul (2) din decizia menționată, al doilea abuz a constat în depunerea de cereri de retragere a AIP-urilor pentru capsulele de Losec în Danemarca, în Suedia și în Norvegia, combinată cu retragerea de pe piață a capsulelor de Losec și cu lansarea comprimatelor de Losec MUPS („Multiple Unit Pellet System”; sistem de comprimate cu microgranule multiple) în cele trei țări în cauză. Potrivit Comisiei, prin aceste demersuri se urmărea ca înregistrarea pe calea procedurii simplificate prevăzute la articolul 4 alineatul (3) punctul 8 litera (a) subpunctul (iii) din Directiva 65/65 să nu fie accesibilă producătorilor de omeprazol generic și, în plus, acestea aveau drept consecință faptul că importatorii paraleli riscau să își piardă licențele în acest scop. Comisia a contestat în special exploatarea strategică a cadrului de reglementare de către recurente în vederea protejării în mod artificial împotriva concurenței a unor produse care nu mai erau protejate printr-un brevet și a căror perioadă de exclusivitate a datelor expirase.

20 Pentru aceste două abuzuri, Comisia a aplicat recurentelor, în solidar, o amendă în cuantum de 46 de milioane de euro, precum și o amendă separată, în cuantum de 14 milioane de euro, societății AstraZeneca AB.

Procedura în fața Tribunalului și hotărârea atacată

21 Prin cererea introductivă depusă la grefa Tribunalului la 25 august 2005, recurentele au introdus o acțiune în anularea deciziei atacate. Această acțiune punea în discuție legalitatea deciziei în litigiu în ceea ce privește definirea pieței relevante, aprecierea poziției dominante, primul abuz de poziție dominantă, al doilea abuz de poziție dominantă și cuantumul amenzilor aplicate. În cursul procedurii, EFPIA a intervenit în susținerea recurentelor.

22 Prin hotărârea atacată, Tribunalul a admis în parte acțiunea și a anulat articolul 1 alineatul (2) din decizia în litigiu, referitor la al doilea abuz, în măsura în care a constatat că recurentele au încălcat articolul 82 CE și articolul 54 din Acordul privind SEE prin solicitarea retragerii AIP-urilor pentru capsulele de Losec în Danemarca și în Norvegia, în paralel cu retragerea de pe piață a capsulelor de Losec și cu lansarea comprimatelor de Losec MUPS în aceste două țări, și aceasta întrucât a considerat că aceste acte erau de natură să restrângă importurile paralele de capsule de Losec în țările menționate. În consecință, Tribunalul a redus amenda impusă în solidar recurentelor la suma de 40 250 000 de euro, iar amenda impusă separat AstraZeneca AB la suma de 12 250 000 de euro, respingând acțiunea cu privire la restul motivelor.

Concluziile părților în fața Curții

23 Recurentele solicită Curții:

— anularea hotărârii atacate, precum și a deciziei în litigiu;

— în subsidiar, reducerea amenzii aplicate recurentelor prin articolul 2 din decizia în litigiu și

— obligarea Comisiei la plata cheltuielilor de judecată efectuate în primă instanță și în recurs.

24 EFPIA solicită Curții anularea hotărârii atacate și a deciziei în litigiu, precum și obligarea Comisiei la plata cheltuielilor de judecată efectuate în primă instanță și în recurs, inclusiv a celor legate de intervenția EFPIA.

25 Comisia solicită Curții:

— respingerea recursului;

— admiterea recursului incident formulat de Comisie și

— obligarea recurentelor la plata cheltuielilor de judecată.

Cu privire la recursul principal

26 În susținerea recursului, recurentele invocă patru categorii de motive, referitoare la erori de drept pretins săvârșite de Tribunal, și anume la definirea pieței relevante a produselor, la primul și la al doilea abuz și, respectiv, la amenzi.

Cu privire la definirea pieței relevante a produselor

Hotărârea atacată

27 La punctele 28-222 din hotărârea atacată, Tribunalul a analizat, după care a respins, cele două motive de acțiune invocate de recurente împotriva definirii pieței relevante a produselor reținute în decizia în litigiu, potrivit căreia această piață se compunea dintr-o singură categorie de medicamente, denumite „inhibitori ai pompei de protoni” (denumiți în continuare „IPP”), precum produsul AZ denumit „Losec”, și nu includea alte categorii de medicamente utilizate pentru tratamentul afecțiunilor gastrointestinale legate de hiperaciditate, precum antagoniștii receptorilor histaminei (denumiți în continuare „anti-H2”), care blochează numai unul dintre stimulatorii pompei de protoni și care, în consecință, spre deosebire de IPP, acționează numai indirect asupra acesteia.

28 Pe baza unei evaluări globale a elementelor pe care Comisia și-a întemeiat aprecierea – și anume eficacitatea mai mare a IPP, utilizarea terapeutică diferențiată a IPP și a anti-H2, mișcarea de substituire asimetrică ce a caracterizat creșterea vânzărilor de IPP și reducerea corespunzătoare sau stagnarea vânzărilor de anti-H2, indicatorii de preț, astfel cum rezultau aceștia din cadrul de reglementare în vigoare, precum și particularitățile observate în Germania și în Regatul Unit –, Tribunalul a considerat în special că aceste elemente constituiau, în speță, un set de date relevante și suficiente pentru a întemeia concluzia că anti-H2 nu exercitaseră, în perioada cuprinsă între anii 1993 și 2000, o constrângere concurențială semnificativă asupra IPP.

29 Astfel, pe baza unei analize efectuate la punctele 61-107 din hotărârea atacată, Tribunalul a respins primul motiv invocat în privința delimitării pieței, întemeiat pe o eroare vădită de apreciere privind relevanța caracterului gradual al creșterii utilizării IPP în detrimentul anti-H2. În acest context, Tribunalul a considerat în special că vânzările de IPP au crescut în mod treptat, ca urmare a prudenței medicilor față de un medicament ale cărui proprietăți și efecte secundare nu le cunoșteau încă în totalitate, ceea ce nu permitea să se stabilească o prezumție de legătură de cauzalitate între caracterul gradual al creșterii vânzărilor de IPP și o constrângere concurențială exercitată de anti-H2 asupra IPP. În plus, Tribunalul a apreciat că niciun element specific cauzei cu care fusese sesizat nu permitea să se considere că în speță exista o astfel de legătură de cauzalitate.

30 La punctele 147-222 din hotărârea atacată a fost analizat al doilea motiv invocat în privința delimitării menționate, care era întemeiat pe diverse incoerențe și pe erori de apreciere pretins existente în decizia în litigiu, și anume, în special, importanța insuficientă acordată utilizării terapeutice, atenția exagerată acordată indicatorilor de preț și ponderea disproporționată atribuită particularităților observate în Germania și în Regatul Unit. În ceea ce privește în special obiecțiunile referitoare la aprecierea

indicatorilor de preț efectuată de Comisie, Tribunalul a constatat, la punctele 157-199 din hotărârea atacată, câteva erori și lacune în decizia în litigiu, stabilind în același timp că acestea nu afectau validitatea concluziilor Comisiei.

Cu privire la primul motiv al recursului

– Argumentele părților

31 Prin intermediul primului motiv invocat, recurentele susțin că Tribunalul a săvârșit o eroare de drept prin faptul că nu a analizat în mod corect relevanța caracterului gradual al creșterii utilizării IPP în detrimentul utilizării anti-H2. Acest motiv cuprinde două aspecte.

32 În cadrul primului aspect se reproșează Tribunalului că nu a avut în vedere evoluția în timp a situației de fapt cu care era sesizat. Astfel, hotărârea atacată, în special punctele 66-82 din aceasta, nu ar admite necesitatea de a analiza evoluția raporturilor de concurență dintre IPP și anti-H2 în perioadele de încălcare relevante și nu ar lua în considerare modificările care au apărut pe pieţele geografice relevante. Or, nu ar fi corect din punct de vedere juridic să se analizeze situația din anul 1993 a unei pieţe de produse dintr-o anumită țară pe baza situației concurenței pe aceeași piață în anul 2000. În plus, din declarațiile experților medicali pe care Tribunalul și-a întemeiat opinia ar rezulta în mod clar că raporturile dintre IPP și anti-H2 au evoluat în timp.

33 În cadrul celui de al doilea aspect, recurentele reproșează Tribunalului că nu a recunoscut relevanța inerției care a caracterizat practicile în materie de prescriere și care a constituit motivul înlocuirii progresive a anti-H2 cu IPP. Tribunalul ar fi săvârșit o eroare atunci când a respins, la punctele 83-107 din hotărârea atacată, teza recurentelor potrivit căreia anti-H2 ar fi exercitat în mod necesar o constrângere concurențială semnificativă asupra IPP, întrucât vânzările acestora din urmă ar fi crescut numai în mod gradual în detrimentul anti-H2 și, așadar, mai puțin rapid decât s-ar fi putut estima, dată fiind superioritatea terapeutică a IPP. Recurentele susțin în special că Tribunalul a împărțit în mod artificial diferitele avantaje și dezavantaje ale anti-H2 și, respectiv, ale IPP, care ar fi totuși strâns legate. Astfel, dacă un medic ar decide să prescrie un anti-H2 pentru că îl preocupă efectele secundare ale IPP, nu ar fi mai puțin adevărat că această decizie s-ar întemeia inclusiv pe o evaluare a calității și a profilului terapeutic al anti-H2, inclusiv pe faptul că aceștia ar prezenta mai puține riscuri pentru sănătatea pacientului.

34 EFPIA, care sprijină acest prim motiv, susține că, la punctul 92 din hotărârea atacată, Tribunalul a răsturnat sarcina probei, obligând recurentele să demonstreze că înlocuirea graduală a anti-H2 cu IPP este relevantă pentru definirea pieței.

35 Comisia consideră că primul motiv este inoperant, întrucât contestă doar unul dintre elementele raționamentului urmat de Tribunal. Astfel, caracterul progresiv al mișcărilor de înlocuire ar constitui numai un aspect al evaluării globale a pieței în discuție, iar o eventuală eroare de drept în legătură cu acest aspect nu ar repune în discuție evaluarea în cauză. În plus, Comisia susține că o mare parte a acestui motiv este inadmisibilă, întrucât Curtea este invitată să efectueze o nouă apreciere cu privire la constatări de fapt. În orice caz, acest motiv ar fi nefondat.

– Aprecierea Curții

36 Cu titlu introductiv, trebuie să se constate că, contrar celor susținute de Comisie, primul motiv nu este inoperant. Deși este, desigur, adevărat că Tribunalul a efectuat o evaluare globală a elementelor pe care Comisia și-a întemeiat aprecierea, nu este mai puțin adevărat că, în ipoteza în care Tribunalul ar fi ignorat relevanța caracterului gradual al creșterii utilizării IPP în detrimentul utilizării anti-H2 și

evoluția raporturilor de concurență dintre aceste două produse în perioada în cauză, respectiv cea cuprinsă între anii 1993 și 2000, această eroare ar fi de natură să repună în discuție evaluarea menționată în integralitatea ei și concluziile pe care Tribunalul le-a tras din aceasta.

37 Astfel, întrucât este cert, după cum s-a arătat în special la punctele 63 și 84 din hotărârea atacată, că vânzările de IPP și, respectiv, de anti-H2 au cunoscut o evoluție semnificativă între anii 1993 și 2000, marcată de o înlocuire graduală a anti-H2 cu IPP, Tribunalul nu ar fi putut confirma în mod valabil definirea pieței relevante pentru întreaga perioadă menționată întemeindu-se exclusiv pe situația concurenței astfel cum se prezenta aceasta în anul 2000, respectiv la finalul perioadei în cauză. Pe de altă parte, astfel cum a subliniat avocatul general la punctul 22 din concluzii, dat fiind că primul abuz reproșat recurentelor a început, în majoritatea statelor membre în discuție, în anul 1993 și a încetat în unele dintre acestea din anul 1994, este cu atât mai important, având în vedere evoluția menționată, ca piața relevantă a produsului să fie corect definită pentru întreaga perioadă în discuție și în special pentru începutul acesteia.

38 Cu toate acestea, este necesar să se constate că primul motiv trebuie respins. Astfel, pe de o parte, Tribunalul a efectuat o analiză a interacțiunii concurențiale dintre IPP și anti-H2 pentru toată perioada în discuție ținând seama de evoluția vânzărilor acestor două produse și de caracterul gradual al creșterii utilizării IPP în detrimentul anti-H2 în perioada menționată. Pe de altă parte, argumentele invocate de recurente nu indică nicio eroare de drept săvârșită de Tribunal în cadrul acestei analize.

39 În această privință, trebuie arătat că, pentru a verifica dacă s-a săvârșit o eroare vădită de apreciere de către Comisie prin respingerea argumentului recurentelor potrivit căruia caracterul gradual al creșterii vânzărilor de IPP în detrimentul vânzărilor de anti-H2 însemna că acestea din urmă exercitau o constrângere concurențială semnificativă asupra IPP și, prin urmare, că anti-H2 trebuiau, pentru acest motiv, să fie incluși în piața relevantă a produselor, Tribunalul a analizat, în primul rând, la punctele 66-82 din hotărârea atacată, utilizarea terapeutică diferențiată a IPP și a anti-H2 și, în al doilea rând, la punctele 83-106 din această hotărâre, relevanța caracterului gradual menționat atât la nivel teoretic, cât și în cazul concret în speță.

40 Or, din cuprinsul punctelor 66-106 din hotărârea atacată reiese în mod clar că Tribunalul a analizat elemente de probă prin raportare nu doar la sfârșitul perioadei de referință, și anume la anul 2000, ci la o perioadă cuprinsă între anii 1991 și 2000, incluzând chiar un interval de timp anterior începerii abuzurilor reproșate.

41 Astfel, Tribunalul a observat, în special la punctul 69 din hotărârea atacată, că din declarațiile experților medicali prezentate de recurente în cursul procedurii administrative rezulta că, deși, între anii 1991 și 2000, IPP și anti-H2 erau administrați pentru tratamentul acelorași afecțiuni, IPP erau în general prescriși pentru tratamentul formelor severe ale afecțiunilor gastrointestinale legate de hiperaciditate, în timp ce anti-H2 erau prescriși mai mult pentru tratamentul formelor mai puțin severe sau ușoare ale acestora. Prin urmare, Tribunalul a concluzionat, în special la punctul 72 din hotărârea menționată, luând în considerare întreaga perioadă cuprinsă între anii 1991 și 2000, că, în această perioadă, IPP și anti-H2 au făcut obiectul unei utilizări diferențiate.

42 În plus, contrar celor susținute de recurente, din cuprinsul punctului 76 din hotărârea atacată nu rezultă în niciun caz că Tribunalul și-a limitat aprecierea la datele privind anul 2000. Astfel, împrejurarea că Tribunalul se referă în cuprinsul punctului respectiv la date care se raportează la anul menționat se explică prin simplul fapt că acesta răspunde, în cuprinsul punctului în cauză, la argumentul recurentelor, prezentat în rezumat la punctul 37 din hotărârea atacată, potrivit căruia, la sfârșitul perioadei de referință, anti-H2 erau încă prescriși într-o proporție semnificativă pentru tratamentul afecțiunilor gastrointestinale majore, chiar pentru formele severe ale acestora.

43 În plus, Tribunalul a efectuat o analiză detaliată a evoluției procesului de substituire observate între anii 1991 și 2000, constatând, în special la punctul 84 din hotărârea atacată, că din mai multe tabele anexate la decizia în litigiu rezulta că numărul de tratamente prescrise pe bază de IPP a crescut treptat între anii 1991 și 2000 și l-a depășit pe cel al tratamentelor pe bază de anti-H2 prescrise în Suedia în 1994, în Belgia și în Norvegia în 1996, în Danemarca și în Germania în 1997, precum și în Țările de Jos și în Regatul Unit în 1998. La același punct din hotărârea menționată, Tribunalul a precizat că alte tabele din anexa la decizia în litigiu arătau că vânzările de IPP, estimate valoric, au cunoscut de asemenea o creștere treptată și le-au depășit pe cele de anti-H2 în Suedia în 1992, în Belgia în 1994, în Danemarca, în Țările de Jos, în Regatul Unit, precum și în Norvegia în 1995 și în Germania în 1996. În plus, la punctul 101 din aceeași hotărâre, Tribunalul a constatat că din unele dintre aceste tabele rezulta că numărul de tratamente pe bază de IPP în anul 2000 era mult mai mare decât numărul de tratamente pe bază de anti-H2 în anul 1991 în majoritatea țărilor luate în considerare.

44 Pe de altă parte, la punctul 96 din hotărârea atacată, Tribunalul s-a pronunțat în mod expres cu privire la începutul perioadei încălcării, și anume anul 1993, confirmând împrejurarea, invocată de recurente, potrivit căreia vânzările de IPP au fost cu mult inferioare celor de anti-H2 în cursul acelui an.

45 Prin urmare, argumentul recurentelor invocat în susținerea primului aspect al primului motiv, potrivit căruia Tribunalul nu ar fi efectuat o analiză în timp a pieței relevante a produselor, este neîntemeiat în fapt.

46 În ceea ce privește al doilea aspect al motivului menționat, trebuie arătat că din cuprinsul punctelor 83-106 din hotărârea atacată rezultă că, deși a acceptat că natura graduală sau „inertă” a creșterii vânzărilor unui produs nou care înlocuiește un produs existent prezintă importanță pentru definirea pieței, din moment ce poate indica, dacă este cazul, că produsul existent exercită o constrângere concurențială semnificativă asupra noului produs, Tribunalul a statuat că o astfel de situație nu se regăsește în speță.

47 În această ultimă privință, Tribunalul a constatat, la punctele 98-102 din hotărârea atacată, că din elementele din dosar rezulta că „inerția” în practicile în materie de prescrieri medicale era determinată mai mult de acumularea și de difuzarea informațiilor privind proprietățile, precum și eventualele efecte secundare ale IPP decât de calitatea anti-H2. În acest context, Tribunalul a arătat că o astfel de constatare era confirmată de împrejurarea că IPP erau considerați ca fiind singurul tratament eficient pentru formele severe ale afecțiunilor gastrointestinale, că IPP și anti-H2 făceau, în consecință, obiectul unor utilizări terapeutice diferențiate și că, într-o măsură foarte mare, creșterea vânzărilor de IPP nu a avut loc în detrimentul anti-H2.

48 Or, contrar celor aparent susținute de recurente, caracterul gradual al creșterii vânzărilor unui produs nou care înlocuiește un produs existent nu înseamnă în mod necesar că acesta din urmă a exercitat o constrângere concurențială semnificativă asupra celui dintâi. Astfel, chiar în lipsa unui produs anterior precum anti-H2, este posibil ca vânzările de IPP, în calitate de produs nou, să fi cunoscut în general aceeași evoluție graduală ca urmare a temerilor medicilor care prescriu medicamente cu privire la posibilele efecte cancerigene ale IPP. Prin urmare, Tribunalul a apreciat în mod întemeiat, la punctele 91-93 din hotărârea atacată, că nu se poate prezuma, în principiu, existența unei legături de cauzalitate între caracterul gradual al creșterii vânzărilor de IPP și o constrângere concurențială exercitată de anti-H2 asupra IPP.

49 În ceea ce privește argumentul EFPIA potrivit căruia, la punctul 92 menționat, Tribunalul ar fi răsturnat sarcina probei, trebuie să se constate că acest argument se întemeiază pe o lectură eronată a punctului în cauză. Astfel, deși Tribunalul a constatat în cuprinsul acestuia că recurentele nu au prezentat niciun element care să permită să se considere că creșterea graduală a vânzărilor de IPP ar fi fost cauzată de o constrângere concurențială semnificativă exercitată de anti-H2, a procedat astfel pentru a-și motiva concluzia potrivit căreia recurentele încercau să stabilească existența unei astfel de

prezumții de legătură de cauzalitate. Pe de altă parte, din cuprinsul punctelor 66-106 din hotărârea atacată rezultă că Tribunalul s-a întemeiat pe premisa corectă, și anume că sarcina probei revenea Comisiei, atunci când a analizat dacă aceasta din urmă putea, fără a săvârși o eroare vădită de apreciere, să concluzioneze, pe baza elementelor din dosar, că anti-H2 nu exercitau o constrângere concurențială semnificativă asupra IPP.

50 În plus, modul în care Tribunalul a apreciat „inerția” medicilor care prescriu medicamente în contextul, pe de o parte, al definirii pieței și, pe de altă parte, al poziției dominante nu este în niciun caz lipsit de coerență, după cum pretind recurentele. Astfel, deși aceste aprecieri ale Tribunalului au condus în mod cert la rezultate diferite, diferențele în cauză sunt, după cum a arătat avocatul general la punctul 32 din concluzii, pe deplin justificate având în vedere constatările de fapt specifice realizate de Tribunal. Prin urmare, în ceea ce privește definiția pieței, Tribunalul a concluzionat, astfel cum s-a amintit la punctul 47 din prezenta hotărâre, că anti-H2 nu exercitau o constrângere concurențială semnificativă asupra IPP și, în consecință, nu făceau parte din aceeași piață ca aceștia din urmă din cauza faptului că inerția care a caracterizat prescrierea de IPP nu își avea originea în calitățile terapeutice ale anti-H2, care erau mult inferioare celor ale IPP, ci în incertitudinea cu privire la efectele secundare ale acestora din urmă. În schimb, în cadrul aprecierii poziției dominante a recurentelor pe piața IPP și, prin urmare, în raport cu produse similare din punct de vedere terapeutic, Tribunalul a constatat, la punctul 278 din hotărârea atacată, că poziția AZ, în calitate de producător al primului IPP de pe piață, care posedă o imagine de marcă și o reputație solidă, era favorizată în plus de faptul că medicii au în general nevoie de timp pentru a învăța să cunoască un medicament nou și că, în consecință, vor ezita să prescrie IPP ale altor producători care intră pe această piață.

51 În sfârșit, întrucât recurentele contestă constatările efectuate de Tribunal pe baza elementelor din dosar, și anume în special că în perioada de referință IPP și anti-H2 făceau obiectul unor utilizări terapeutice diferențiate și că natura graduală a creșterii vânzărilor de IPP nu a fost cauzată de o constrângere concurențială semnificativă exercitată de anti-H2, este suficient să amintim că, potrivit unei jurisprudențe constante a Curții, aceasta din urmă nu este competentă să se pronunțe asupra situației de fapt și nici, în principiu, să examineze probele pe care Tribunalul le-a reținut în susținerea acesteia. Astfel, din moment ce aceste probe au fost obținute în mod legal și au fost respectate principiile generale ale dreptului, precum și normele de procedură aplicabile în materie de sarcină a probei și de administrare a probelor, numai Tribunalul are competența de a aprecia valoarea care trebuie să fie atribuită elementelor care i-au fost prezentate. Prin urmare, această apreciere nu constituie, cu excepția cazului denaturării acestor elemente, care nu a fost însă invocată în speță, o problemă de drept supusă ca atare controlului Curții (a se vedea Hotărârea din 3 septembrie 2009, Moser Baer India/Consiliul, C-535/06 P, Rep., p. I-7051, punctul 32, precum și Hotărârea din 16 februarie 2012, Consiliul și Comisia/Interpipe Niko Tube și Interpipe NTRP, C-191/09 P și C-200/09 P, punctul 65).

52 Din ansamblul considerațiilor de mai sus rezultă că primul motiv trebuie respins ca fiind în parte inadmisibil și în parte nefondat.

Cu privire la al doilea motiv al recursului

– Argumentele părților

53 Prin intermediul celui de al doilea motiv invocat, recurentele, susținute de EFPIA, reproșează Tribunalului că nu a examinat costul general al unui tratament pe bază de IPP în raport cu cel al unui tratament pe bază de anti-H2 atunci când a evaluat factorii de preț pe care s-a întemeiat Comisia pentru a adopta decizia în litigiu. În această privință, ele susțin că, deși costul unei doze zilnice de IPP este mai ridicat decât cel al unei doze zilnice de anti-H2, costul total al tratamentului este aproape identic ca urmare a faptului că IPP tratează pacienții mai rapid. Deși Tribunalul ar fi recunoscut

această situație la punctele 188 și 193 din hotărârea atacată, ar fi considerat, la punctele 189 și 190 din această hotărâre, că, întrucât o cuantificare a raportului cost/eficiență s-ar putea dovedi deosebit de complexă și aleatorie, Comisia nu ar fi săvârșit o eroare vădită de apreciere prin luarea în considerare a prețului medicamentelor pentru o perioadă de tratament identică. Or, această abordare a Tribunalului ar fi incorectă din punct de vedere juridic, întrucât ar răsturna sarcina probei. Astfel, în cazul în care Comisia urmărește să se întemeieze pe elemente complexe și aleatorii, precum indicatorii de preț, ar trebui fie să analizeze aceste elemente într-un mod satisfăcător, fie să se abțină să le invoce dacă nu este în măsură să le dovedească din cauza complexității lor.

54 Comisia consideră că acest motiv este inoperant, din moment ce nu contestă temeinicia constatărilor de la punctul 191 din hotărârea atacată. În plus, acesta ar fi în parte inadmisibil și în parte nefondat. Astfel, împrejurarea că decizia în litigiu se întemeiază pe un tratament de 28 de zile nu poate fi considerată drept o eroare vădită de apreciere, având în vedere imposibilitatea stabilirii duratei exacte a fiecărui tratament. În acest context, Comisia susține că viziunea recurentelor asupra evaluării raportului cost/eficiență ar fi prea simplistă și nu ar ține seama de multitudinea de afecțiuni și de tratamente individuale posibile.

– Aprecierea Curții

55 Astfel cum au observat Comisia și avocatul general la punctul 37 din concluzii, acest al doilea motiv, care este îndreptat numai împotriva constatărilor efectuate la punctele 189 și 190 din hotărârea atacată, este inoperant.

56 După ce a arătat, la punctul 188 din hotărârea atacată, că era întemeiată susținerea recurentelor potrivit căreia valoarea mai mare a costului total al unui tratament pe bază de IPP față de costul total al unui tratament pe bază de anti-H2 putea fi mai puțin importantă decât ceea ce rezulta la prima vedere exclusiv din diferența dintre costurile pentru tratamente de 28 de zile, pe care se întemeiază decizia în litigiu, la punctele 189 și 190 din hotărârea menționată Tribunalul a considerat în mod cert că, în măsura în care o cuantificare a raportului cost/eficiență se putea dovedi deosebit de complexă și aleatorie, dat fiind că durata unui tratament depinde foarte mult de tipul de afecțiune în cauză și poate varia de la un pacient la altul, nu se poate considera că s-a săvârșit o eroare vădită de apreciere de către Comisie prin luarea în considerare a prețului medicamentelor pentru o perioadă de tratament identică.

57 Cu toate acestea, la punctul 191 din hotărârea atacată Tribunalul a arătat de asemenea că din constatările prezentate la punctele 171-175, 177 și 178 din aceeași hotărâre rezulta în orice caz că anti-H2 nu puteau exercita o constrângere concurențială semnificativă asupra IPP prin intermediul unor prețuri mai mici, având în vedere, pe de o parte, sensibilitatea limitată a medicilor și a pacienților la diferențele de preț ca urmare a importanței rolului pe care îl are eficacitatea terapeutică în alegerea produselor prescrise și, pe de altă parte, sistemele de reglementare în vigoare în statele în cauză, care nu erau concepute astfel încât să permită prețurilor anti-H2 să exercite o presiune în sensul scăderii vânzărilor sau al prețului IPP.

58 Or, chiar presupunând că, contrar celor stabilite de Tribunal, Comisia a săvârșit o eroare vădită de apreciere prin luarea în considerare a prețului medicamentelor pentru o perioadă de tratament identică și că, în plus, costul total al unui tratament pe bază de IPP nu era în realitate mai mare decât cel al unui tratament pe bază de anti-H2, astfel cum pretind recurentele, nu este mai puțin adevărat că anti-H2 nu puteau exercita o constrângere concurențială semnificativă asupra IPP, având în vedere în special importanța acordată de medici și de pacienți superiorității terapeutice a acestora din urmă.

59 Pe de altă parte, mai trebuie arătat că, în urma unei evaluări globale a tuturor elementelor pe care Comisia și-a întemeiat aprecierea, printre care se numără alți indicatori de preț, respectiv faptul că impactul cel mai mare asupra cererii de omeprazol produs de AZ l-a avut prețul versiunilor generice

de omeprazol și într-o măsură mai mică prețul altor IPP, precum și factori care nu au legătură cu prețul, și anume eficacitatea mai mare a IPP, utilizarea terapeutică diferențiată a IPP și a anti-H2, mișcarea de substituire asimetrică ce a caracterizat creșterea vânzărilor de IPP și reducerea corespunzătoare sau stagnarea vânzărilor de anti-H2 și particularități observate în Germania și în Regatul Unit, Tribunalul a concluzionat, la punctul 220 din hotărârea atacată, că aceste elemente constituiau un ansamblu de date relevante și suficiente pentru a întemeia definiția pieței reținută de Comisie. Or, eroarea de drept pretins săvârșită de Tribunal la punctele 189 și 190 din această hotărâre, care se referă în mod punctual la evaluarea unui singur element dintre cele menționate, nu ar fi, în orice caz, de natură să repună în discuție rezultatul acestei evaluări globale.

60 În consecință, al doilea motiv trebuie de asemenea respins.

Cu privire la primul abuz de poziție dominantă privind CSP-urile

Hotărârea atacată

61 La punctele 295-613 din hotărârea atacată, Tribunalul a tratat cele două motive de acțiune pe care recurentele le-au invocat împotriva constatării de către Comisie a primului abuz.

62 Primul dintre aceste motive, întemeiat pe erori de drept săvârșite de Comisie, a fost analizat la punctele 352-382 din hotărârea atacată. La punctele 355 și 361 din aceasta, Tribunalul a confirmat în special interpretarea Comisiei cu privire la articolul 82 CE, potrivit căreia prezentarea de informații înșelătoare autorităților publice, de natură să le inducă în eroare și să permită, în consecință, acordarea unui drept exclusiv, precum CSP-ul, la care întreprinderea nu are în realitate dreptul sau la care are dreptul doar pentru o perioadă mai scurtă constituie o practică străină de concurența bazată pe merite și, prin urmare, un abuz de poziție dominantă.

63 Tribunalul a precizat, la punctele 356 și 359 din hotărârea atacată, că din caracterul obiectiv al noțiunii de abuz rezulta că natura înșelătoare a declarațiilor comunicate autorităților publice trebuia să fie evaluată pe baza unor elemente obiective și că dovedirea caracterului intenționat al comportamentului și a relei-credințe a întreprinderii care deține o poziție dominantă nu era necesară, dar putea totuși să constituie un element relevant.

64 Cu toate acestea, Tribunalul a admis în parte acest motiv, în măsura în care era întemeiat pe o eroare de drept săvârșită de Comisie în aprecierea datei la care primul pretins abuz de poziție dominantă a început în anumite țări, considerând, la punctele 370, 372 și 381 din hotărârea atacată, că acest abuz nu a început la data comunicării de către AZ a instrucțiunilor sale agenților de brevetare, ci la data comunicării cererilor de CSP-uri către oficiile naționale de brevete.

65 În scopul de a aprecia cel de al doilea motiv invocat cu privire la constatarea primului abuz, întemeiat pe o lipsă de probe, la punctele 474-613 din hotărârea atacată, Tribunalul mai întâi a amintit că sarcina probei revenea Comisiei, iar în continuare a efectuat o analiză detaliată a primei și a celei de a doua etape a abuzului, evocate la punctul 18 din prezenta hotărâre. În urma acestei analize, Tribunalul a concluzionat, la punctul 598 din hotărârea atacată, că recurentele au adoptat un comportament constant și liniar, caracterizat prin comunicarea unor declarații înșelătoare către oficiile de brevete, cu scopul de a obține emiterea unor CSP-uri la care fie nu aveau dreptul, fie aveau dreptul, dar pentru o perioadă mai scurtă.

66 La punctul 599 din hotărârea atacată, Tribunalul a observat în special că numeroasele mijloace de probă scrise din dosar, durata comportamentului în cauză, din luna iunie 1993 până în luna iunie 1999, și punerea sa în aplicare într-un mod mai mult sau mai puțin consecvent, cu grade de succes diferite, în nouă state membre ale Comunității și ale SEE permiteau să se considere că în mod întemeiat a apreciat Comisia că AZ încercase în mod deliberat să inducă în eroare oficiile de brevete.

67 La punctul 600 din hotărârea atacată, Tribunalul a considerat că, având în vedere toate mijloacele de probă scrise pe care s-a întemeiat Comisia pentru a adopta decizia în litigiu, aceste considerații nu pot fi repuse în discuție de declarațiile prezentate de recurente pentru a susține, printre altele, propria afirmație potrivit căreia AZ a acționat cu bună-credință. Potrivit Tribunalului, în afara faptului că aceste declarații tindeau, în anumite privințe, să confirme temeinicia deciziei în litigiu, ele nu permiteau, în orice caz, să se ignore cantitatea semnificativă de mijloace de probă scrise, precum și toate faptele constatate, care, apreciate în ansamblul lor, confirmau în mod convingător concluziile formulate de Comisie.

68 După ce a respins, la punctele 601-607 din hotărârea atacată, argumentul recurentelor întemeiat pe pretinsa lipsă de efect a declarațiilor înșelătoare în anumite țări, și anume în Belgia, în Danemarca, în Germania, în Țările de Jos, în Regatul Unit și în Norvegia, Tribunalul a concluzionat, la punctul 608 din aceeași hotărâre, că declarațiile înșelătoare făcute de AZ constituiau o practică întemeiată exclusiv pe mijloace străine de concurența bazată pe merite și că un astfel de comportament era de natură doar să țină în mod nejustificat producătorii de medicamente generice în afara pieței, prin intermediul obținerii de CSP-uri cu încălcarea cadrului de reglementare care le-a instituit. În consecință, la punctele 609 și 610 din hotărârea atacată, Tribunalul a apreciat că Comisia nu a săvârșit o eroare atunci când a considerat că recurentele au abuzat de poziția lor dominantă și, în consecință, a respins al doilea motiv.

Cu privire la al treilea motiv al recursului

– Argumentele părților

69 Prin intermediul celui de al treilea motiv invocat, recurentele reproșează Tribunalului că a adoptat o abordare greșită din punct de vedere juridic a concurenței bazate pe merite. Astfel, pentru a aprecia dacă declarațiile pe care recurentele le efectuaseră la oficiile de brevete erau în mod obiectiv înșelătoare, Tribunalul ar fi înlăturat în mod eronat, ca fiind lipsit de relevanță, caracterul rezonabil al interpretării date de acestea articolului 19 din Regulamentul nr. 1768/92 și buna lor credință în această privință.

70 Recurentele susțin că Tribunalul a interpretat în mod greșit noțiunea „concurență bazată pe merite”, stabilind că nu avea legătură cu o astfel de concurență faptul că recurentele nu au divulgat oficiilor naționale de brevete interpretarea lor cu privire la articolul menționat și, prin urmare, în special împrejurarea că trimiterea la prima autorizație pe care acestea o invocau în sprijinul cererilor de CSP-uri nu era o trimitere la autorizația eliberată în temeiul Directivei 65/65, ci trimiterea la autorizația ulterioară legată de publicarea prețurilor. Or, o „lipsă de transparență” nu ar putea fi suficientă pentru existența unui abuz. Respingând ca lipsit de relevanță faptul că, având în vedere caracterul ambiguu al articolului 19 din Regulamentul nr. 1768/92, la data prezentării cererilor menționate era rezonabil să se considere că recurentele aveau dreptul la CSP-uri, Tribunalul ar fi ridicat în mod eronat la rangul de abuz simplul fapt că o întreprindere aflată în poziție dominantă solicită un drept de care consideră că poate beneficia fără a divulga elementele pe care își întemeiază această convingere. Raționamentul Tribunalului ar fi întemeiat pe premisa că recurentele nu aveau dreptul la CSP-uri și, prin urmare, pe o perspectivă *ex post*, având în vedere clarificările din cuprinsul Hotărârii Curții din 11 decembrie 2003, Hässle (C-127/00, Rec., p. I-14781).

71 Recurentele susțin că există motive politice și juridice imperative care justifică necesitatea existenței unei încălcări intenționate sau a unei înșelăciuni pentru a se putea constata un abuz în împrejurări precum cele din prezenta cauză. Astfel, o interpretare a noțiunii de abuz la fel de severă precum cea formulată de Tribunal ar putea împiedica și întârzia cererile de acordare de drepturi de proprietate intelectuală în Europa, cu atât mai mult dacă este coroborată cu abordarea strictă a definirii pieței

adoptată de Comisie. În susținerea punctului lor de vedere, recurentele subliniază, cu titlu comparativ, că, în dreptul american, pentru a se evita descurajarea depunerii cererilor de brevet, numai brevetele obținute în mod fraudulos pot fi atacate în temeiul dreptului concurenței.

72 EFPIA arată în plus că, în conformitate cu interpretarea dată de Tribunal noțiunii „concurență bazată pe merite”, o declarație „în mod obiectiv înșelătoare” înseamnă în realitate „în mod obiectiv inexactă”. Potrivit acestui criteriu, întreprinderile dominante ar trebui să fie infailibile în raporturile lor cu autoritățile de reglementare. Astfel, chiar o eroare involuntară și corectată imediat ar putea da naștere unei răspunderi în temeiul articolului 82 CE. EFPIA consideră în special că nu se justifică din punct de vedere juridic aplicarea acestei concepții la cererile de brevete, dintre care un număr mare ar trebui astfel respinse în fiecare an pentru motivul că sunt în mod obiectiv inexacte, dat fiind faptul că obiectul acestora nu corespunde criteriilor de brevetabilitate.

73 Comisia consideră că acest motiv este inadmisibil întrucât urmărește să obțină o nouă apreciere a situației de fapt care se află la originea primului abuz și că, în orice caz, trebuie declarat nefondat.

– Aprecierea Curții

74 Cu titlu introductiv, trebuie amintit că, dintr-o jurisprudență constantă rezultă că noțiunea „folosire în mod abuziv” este o noțiune obiectivă ce vizează comportamentele unei întreprinderi în poziție dominantă care sunt de natură să influențeze structura unei piețe unde gradul de concurență este deja redus tocmai din cauza prezenței întreprinderii respective și care, prin recurgerea la mijloace diferite de cele care guvernează o concurență normală între produse și servicii pe baza prestațiilor operatorilor economici, au ca efect crearea de obstacole în calea menținerii gradului de concurență existent încă pe piață sau în calea dezvoltării acestei concurențe (Hotărârea din 13 februarie 1979, Hoffmann-La Roche/Comisia, 85/76, Rec., p. 461, punctul 91, Hotărârea din 3 iulie 1991, AKZO/Comisia, C-62/86, Rec., p. I-3359, punctul 69, Hotărârea din 11 decembrie 2008, Kanal 5 și TV 4, C-52/07, Rep., p. I-9275, punctul 25, precum și Hotărârea din 17 februarie 2011, TeliaSonera Sverige, C-52/09, Rep., p. I-527, punctul 27).

75 Rezultă că articolul 82 CE interzice unei întreprinderi aflate în poziție dominantă eliminarea unui concurent și consolidarea în acest mod a poziției sale prin recurgerea la alte mijloace decât cele care țin de o concurență bazată pe merite (Hotărârea AKZO/Comisia, citată anterior, punctul 70, și Hotărârea din 2 aprilie 2009, France Télécom/Comisia, C-202/07 P, Rep., p. I-2369, punctul 106).

76 Având în vedere argumentele prezentate de recurente pentru a susține cel de al treilea motiv invocat, trebuie să se verifice dacă Tribunalul a interpretat în mod eronat noțiunea „concurență bazată pe merite” atunci când a apreciat comportamentul incriminat în cadrul primului abuz ca fiind străin de o astfel de concurență.

77 În această privință, trebuie să se arate că Tribunalul a constatat, la punctele 306, 478-500 și 591 din hotărârea atacată, că primul abuz s-a produs în două etape, dintre care prima a constat în comunicarea către oficiile de brevete din Belgia, din Danemarca, din Germania, din Irlanda, din Luxemburg, din Țările de Jos și din Regatul Unit a datei „martie 1988” ca fiind cea a primei AIP în Comunitate, fără a informa aceste oficii nici despre temeiul juridic care a stat la baza alegerii acestei date, și anume interpretarea alternativă pe care AZ dorea să o rețină cu privire la noțiunea „AIP” în sensul articolului 19 din Regulamentul nr. 1768/92, nici despre existența AIP emise în Franța la 15 aprilie 1987, care constituia prima AIP emisă în temeiul Directivei 65/65 (denumită în continuare „autorizația tehnică”) în Comunitate.

78 Este evident că, dacă AZ ar fi comunicat oficiilor de brevete în cauză data acestei autorizații tehnice emise în Franța, i-ar fi fost imposibil, din cauza normei tranzitorii menționate la articolul 19 alineatul (1) al doilea paragraf din Regulamentul nr. 1768/92, să obțină un CSP pentru omeprazol în special în Danemarca și în Germania, întrucât prima AIP în Comunitate fusese obținută anterior datei de 1 ianuarie 1988.

79 Astfel cum a arătat Tribunalul la punctele 479-484, 492 și 509 din hotărârea atacată, din mai multe dintre memorandumurile sale interne rezultă că AZ, în special departamentul său de brevete, era la curent cu această împrejurare și identificase în mod efectiv autorizația tehnică emisă în Franța ca fiind prima AIP în sensul Regulamentului nr. 1768/92. Cu toate acestea, chiar înainte de a fi adoptat interpretarea sa alternativă cu privire la noțiunea de AIP, departamentul în cauză a precizat că, pentru cererile de CSP în Danemarca și în Germania, ar susține în fața oficiilor de brevete că prima AIP în Comunitate nu fusese emisă înainte de 1 ianuarie 1988.

80 Potrivit interpretării alternative menționate, noțiunea „AIP” în sensul articolului 19 din Regulamentul nr. 1768/92 nu s-ar referi la autorizația tehnică, ci la publicarea prețurilor, aceasta din urmă fiind, potrivit recurentelor, necesară în anumite state membre precum Franța și Luxemburg pentru ca medicamentul să poată fi efectiv introdus pe piață. La punctul 488 din hotărârea atacată, Tribunalul a observat că data publicării prețului, ca dată a pretinsei introduceri efective pe piață, nu fusese însă utilizată decât pentru omeprazol și pentru omeprazolul sodic, în timp ce, pentru alte șase produse, AZ comunicase data autorizației tehnice sau pe cea a primei publicări a acestei autorizații, fiecare dintre aceste date fiind ulterioară datei de 1 ianuarie 1988.

81 Astfel cum a constatat Tribunalul la punctele 492 și 493 din hotărârea atacată, este cert că atât oficiile de brevete, cât și agenții de brevetare înțelegeau noțiunea menționată ca referindu-se la autorizația tehnică și că, având în vedere contextul în care au fost făcute declarațiile în fața agenților de brevetare și a oficiilor de brevete, AZ nu putea în mod rezonabil să nu cunoască faptul că, prin neprecizarea interpretării pe care intenționa să o rețină a Regulamentului nr. 1768/92 și pe care se întemeia alegerea datelor comunicate cu privire la Republica Franceză și la Marele Ducat al Luxemburgului, oficiile de brevete urmau să fie determinate să înțeleagă aceste declarații ca indicând că prima autorizație tehnică în Comunitate fusese emisă în Luxemburg în luna „martie 1988”.

82 Din cuprinsul punctelor 490-492 din hotărârea atacată rezultă că AZ a ales totuși să nu avertizeze agenții de brevetare și oficiile de brevete naționale cu privire la faptul că, în instrucțiunile din 7 iunie 1993 date agenților de brevetare pentru cererile de CSP-uri privind omeprazolul, datele indicate pentru Republica Franceză și pentru Marele Ducat al Luxemburgului nu corespundeau emiterii autorizației tehnice, ci pretinsei date de publicare a prețului medicamentului.

83 În plus, niciun element din prezentarea informațiilor comunicate în cadrul instrucțiunilor menționate nu era de natură să lase să se înțeleagă că datele indicate cu privire la aceste două state membre nu se refereau la autorizațiile tehnice. Dimpotrivă, faptul că, mai întâi, datele indicate cu privire la alte șapte țări se refereau la emiterea autorizației tehnice, apoi, că numerele corespunzătoare autorizațiilor tehnice emise în Franța și în Luxemburg erau menținute și, în sfârșit, că, pentru a răspunde exigențelor articolului 8 alineatul (1) litera (c) din Regulamentul nr. 1768/92, AZ a menționat legislația luxemburgheză care nu se referea la publicarea prețului, ci la autorizația tehnică, sugera că datele indicate pentru Republica Franceză și pentru Marele Ducat al Luxemburgului corespundeau autorizațiilor menționate.

84 Pe de altă parte, la punctul 495 din hotărârea atacată, Tribunalul a arătat că afirmația recurentelor potrivit căreia AZ avea intenția de a discuta cu oficiile de brevete data relevantă în sensul Regulamentului nr. 1768/92 este infirmată de fapte și că atitudinea adoptată de AZ în timp sugerează, dimpotrivă, că aceasta avea intenția de a înșela oficiile de brevete, astfel cum rezultă din a doua etapă a primului abuz.

85 În ceea ce privește această a doua etapă, din cuprinsul punctelor 307, 478 și 501 din hotărârea atacată rezultă că aceasta a constat, mai întâi, în declarații înșelătoare prezentate în anii 1993 și 1994 în fața oficiilor de brevete ca răspuns la întrebările acestora cu privire la cererile de CSP-uri depuse de AZ, ulterior în declarații înșelătoare făcute în luna decembrie 1994, cu ocazia celei de a doua serii de cereri de CSP-uri în trei state membre ale SEE, și anume în Austria, în Finlanda și în Norvegia, și, în sfârșit, în declarații înșelătoare prezentate ulterior în fața altor oficii de brevete, precum și în fața unor instanțe naționale, în cadrul unor proceduri contencioase inițiate de producători de medicamente generice concurenți în vederea anulării CSP-urilor în statele menționate.

86 În această privință, la punctele 495, 505, 506, 514, 515, 523, 574, 592 și 593 din hotărârea atacată, Tribunalul a arătat în special că, în urma clarificărilor solicitate de oficiile de brevete cu privire la mențiunea inexactă „martie 1988” ca dată a AIP în Luxemburg și cu excepția corespondenței sale cu oficiile de brevete din Irlanda și din Regatul Unit, AZ a continuat să păstreze tăcerea cu privire, pe de o parte, la existența autorizației tehnice emise în Franța la 15 aprilie 1987 și, pe de altă parte, la interpretarea Regulamentului nr. 1768/92 pe care se întemeiau datele indicate pentru Republica Franceză și pentru Marele Ducat al Luxemburgului.

87 Nedivulgarea autorizației tehnice emise în Franța a determinat oficiile de brevete belgian, luxemburghez și olandez să considere că data de 16 noiembrie 1987, corespunzătoare emiterii autorizației tehnice în Luxemburg și care fusese comunicată de AZ la solicitarea expresă a acestor oficii sau, în cazul oficiului de brevete luxemburghez, inserată chiar de către acest oficiu, trebuia luată în considerare ca fiind data primei AIP în Comunitate. Prin urmare, oficiile în cauză au acordat CSP-uri pe baza acestei ultime date, în timp ce în Germania a fost acordat un CSP pe baza datei de 21 martie 1988, după ce AZ a făcut o precizare în acest sens.

88 Astfel cum a constatat Tribunalul la punctele 508, 527, 530 și 594 din hotărârea atacată, AZ nu a intervenit ulterior nici pentru a solicita rectificarea CSP-urilor care i-au fost emise, deși, pe de o parte, documentele sale interne arată că aceasta era conștientă de fundamentarea lor inexactă și în special de caracterul eronat al datei primei AIP și, pe de altă parte, agentul de brevetare olandez îi adresase în mod expres o sugestie în acest sens.

89 La punctul 539 din hotărârea atacată, Tribunalul a arătat în special că, dintr-un astfel de document intern, întocmit în anul 1994 de directorul departamentului de brevete al AZ, rezulta că, pentru a asigura o perioadă de valabilitate cât mai lungă posibil a CSP-urilor pentru Losec în diferitele țări europene, serviciile din cadrul acestui departament dezvoltau argumentul potrivit căruia definiția noțiunii de AIP nu era clară și încercau să obțină acceptarea relevanței datei de 21 martie 1988, întrucât aceasta permitea cea mai lungă perioadă de valabilitate a CSP-urilor și posibilitatea de a obține sau de a păstra un CSP în Danemarca și în Germania.

90 În plus, la punctele 508 și 530 din hotărârea atacată, Tribunalul a observat că din alte documente interne rezulta că AZ evaluase încă din anul 1993 riscul legat de nedivulgarea autorizației tehnice emise în Franța la 15 aprilie 1987 și apreciase că, exceptând Regatul Danemarcei și Republica Federală Germania, pentru celelalte țări acesta ar consta, în cel mai rău caz, în pierderea celor șase luni de protecție suplimentare care îi fuseseră acordate pe baza autorizației tehnice emise în Luxemburg la 16 noiembrie 1987. Astfel, în țările în care dispozițiile tranzitorii ale Regulamentului nr. 1768/92 nu puneau probleme, dar pentru care AZ utilizase autorizația luxemburgheză „în vederea coerenței”, ar fi fost posibil ca, în cazul unui litigiu cu privire la CSP-uri, AZ să revină la data autorizației tehnice emise în Franța.

91 Astfel cum a constatat Tribunalul la punctele 595 și 596 din hotărârea atacată, chiar după ce a dezvăluit, ca urmare a întrebărilor adresate de oficiile de brevete din Irlanda și din Regatul Unit, existența autorizației tehnice eliberate în Franța, AZ și-a menținut comportamentul constând în

comunicarea de declarații înșelătoare în scopul obținerii unor CSP-uri pe baza datei de 21 martie 1988 în fața oficiilor de brevete din țările SEE, și anume în Austria, în Finlanda și în Norvegia, declarații care au determinat în mod efectiv aceste oficii să emită CSP-uri pe baza datei menționate.

92 În sfârșit, din cuprinsul punctelor 576-590 și 597 din hotărârea atacată rezultă că, în fața instanțelor germane, finlandeze și norvegiene, AZ a încercat să apere validitatea CSP-urilor acordate în aceste țări făcând declarații inexacte cu privire la relevanța datei de 21 martie 1988, și aceasta în pofida faptului că dispunea de informații concordante care indicau că, chiar potrivit propriei sale interpretări a articolului 19 din Regulamentul nr. 1768/92 și propriei „teorii a introducerii efective pe piață”, această dată nu era cea care trebuia reținută, din moment ce, în realitate, aceasta nu corespundea datei de publicare a prețului în Luxemburg, iar comercializarea efectivă a Losec în această țară avusese loc anterior acestei date.

93 Or, trebuie să se constate că, astfel cum a apreciat Tribunalul la punctele 493, 495, 507, 598, 599, 608 și 609 din hotărârea atacată, comportamentul constant și liniar al AZ, astfel cum a fost rezumat anterior, care era caracterizat prin comunicarea unor declarații profund înșelătoare către oficiile de brevete, precum și printr-o lipsă vădită de transparență, în special cu privire la existența autorizației tehnice emise în Franța, și prin care AZ a încercat în mod deliberat să inducă în eroare oficiile de brevete și autoritățile judiciare pentru a-și menține cât mai mult timp posibil monopolul asupra pieței de IPP, era străin de concurența bazată pe merite.

94 Această constatare nu este repusă în discuție de argumentul recurentelor întemeiat pe caracterul pretins rezonabil al interpretării alternative date de acestea articolului 19 din Regulamentul nr. 1768/92 și pe buna lor credință în această privință.

95 Astfel, chiar presupunând că, în pofida faptului că însăși AZ considerase, cel puțin într-o primă etapă, că autorizația tehnică emisă în Franța la 15 aprilie 1987 era cea prevăzută de Regulamentul nr. 1768/92, aceasta ar fi apreciat în cele din urmă că interpretarea sa alternativă era rezonabilă și avea șanse serioase să fie acceptată atât de instanțele naționale, cât și de Curte în cazul unei contestări de către concurenți a CSP-urilor emise pe baza datei de 21 martie 1988 sau de 16 noiembrie 1987, revenea AZ sarcina de a comunica oficiilor de brevete toate informațiile relevante și în special existența acestei autorizații tehnice emise în Franța pentru a le permite să decidă, în deplină cunoștință de cauză, pe care dintre aceste autorizații doreau să o rețină pentru emiterea unui CSP.

96 Așadar, prin comunicarea de declarații înșelătoare către aceste oficii de brevete, prin disimularea existenței autorizației tehnice emise în Franța amintite și prin faptul că le-a determinat în mod deliberat să considere că data de 21 martie 1988 corespundea autorizației tehnice emise în Luxemburg și că aceasta din urmă era prima AIP în Comunitate, AZ a acceptat cu bună știință ca oficiile în cauză să îi acorde CSP-uri pe care nu le-ar fi emis dacă ar fi avut cunoștință de existența autorizației tehnice emise în Franța și care s-ar fi dovedit ilegale în ipoteza în care interpretarea alternativă propusă de AZ nu ar fi fost acceptată de instanțele naționale sau de Curte.

97 De altfel, după cum s-a observat la punctul 92 din prezenta hotărâre, este cert că, chiar potrivit interpretării alternative a AZ, data de 21 martie 1988 comunicată oficiilor de brevete nu era relevantă pentru emiterea de CSP-uri. Astfel, această dată se referea la o listă din Marele Ducat al Luxemburgului, intitulată „Ministère de la Santé – Spécialités pharmaceutiques – Liste des spécialités pharmaceutiques admises à la vente dans le Grand-Duché de Luxembourg” („Ministerul Sănătății – Medicamente brevetate – Lista medicamentelor brevetate aprobate pentru vânzare în Marele Ducat al Luxemburgului”), și nu corespundea, în realitate, datei publicării prețului în Luxemburg. În această privință Tribunalul a arătat la punctele 497, 498 și 580-582 din hotărârea atacată că, din cauza aspectului său, această listă nu se preta la a fi considerată drept publicarea prețului și că, în plus, comportamentul AZ pe parcursul celei de a doua etape a abuzului tindea să discrediteze susținerile cu privire la buna sa credință în privința relevanței datei în cauză.

98 Considerat în lumina faptelor constatate de Tribunal și pe care recurentele au declarat în mod expres că nu le contestă, al treilea motiv invocat de acestea este echivalent cu susținerea tezei potrivit căreia, odată ce o întreprindere aflată în poziție dominantă consideră că, potrivit unei interpretări justificabile din punct de vedere juridic, poate pretinde acordarea unui drept, aceasta se poate folosi de toate mijloacele pentru a obține dreptul în cauză și poate chiar să recurgă la declarații profund înșelătoare care urmăresc să inducă în eroare autoritățile publice. Or, o astfel de concepție este în mod vădit contrară noțiunii de concurență bazată pe merite și răspunderii speciale care revine unei astfel de întreprinderi de a nu aduce atingere prin comportamentul său unei concurențe efective și nedenaturate în cadrul Uniunii.

99 În sfârșit, contrar celor susținute de EFPIA, Tribunalul nu a considerat în niciun caz că întreprinderile aflate în poziție dominantă trebuiau să fie infailibile în raporturile lor cu autoritățile de reglementare și că orice declarație în mod obiectiv inexactă făcută de o astfel de întreprindere constituia un abuz de poziție dominantă, chiar dacă eroarea a fost săvârșită în mod involuntar și a fost corectată imediat. În această privință, este suficient să se constate, pe de o parte, că această situație se deosebește radical de comportamentul adoptat de AZ în speță și, pe de altă parte, că Tribunalul a subliniat, la punctele 357 și 361 din hotărârea atacată, că aprecierea caracterului înșelător al declarațiilor furnizate autorităților publice pentru obținerea nejustificată de drepturi exclusive trebuie să fie operată *in concreto* și poate varia în funcție de împrejurările specifice fiecărei cauze. Prin urmare, nu se poate deduce din hotărârea menționată că orice cerere de brevete depusă de o astfel de întreprindere și care este respinsă pentru motivul că nu îndeplinește criteriile de brevetabilitate dă naștere în mod automat unei răspunderi în sensul articolului 82 CE.

100 Din ansamblul considerațiilor de mai sus rezultă că al treilea motiv trebuie respins ca nefondat.

Cu privire la al patrulea motiv al recursului

– Argumentele părților

101 Prin intermediul celui de al patrulea motiv, recurentele susțin că Tribunalul a săvârșit o eroare de drept atunci când a considerat că simplul fapt de a solicita un CSP era suficient pentru a constitui un abuz. Procedând astfel, Tribunalul ar fi creat un „abuz în sine”, fără a analiza dacă a fost afectată concurența sau dacă prin comportamentul incriminat se urmărea restrângerea concurenței. Recurentele consideră că concurența nu poate fi afectată decât din momentul în care dreptul exclusiv solicitat a fost acordat, concurenții AZ au cunoștință de existența acestuia și dreptul respectiv poate afecta comportamentul concurenților. Această abordare ar avea meritul de a fi conformă cu cea adoptată în dreptul american.

102 În această privință, recurentele susțin că cererile de CSP-uri au fost introduse cu aproximativ 5-6 ani înainte de a intra în vigoare și că, până în acel moment, drepturile AZ erau protejate de brevete pentru substanțe și, în anumite cazuri, și de brevete pentru formule. În plus, în Danemarca cererea de CSP ar fi fost retrasă, în timp ce, în Regatul Unit, CSP-ul ar fi fost acordat pe baza datei „corecte”. În Germania, CSP-ul ar fi fost revocat înainte de expirarea brevetului pe care se întemeia, iar în Norvegia, la câteva luni după expirarea acestuia. În sfârșit, deși CSP-urile emise în Belgia și în Țările de Jos ar fi conferit în mod efectiv AZ o protecție nejustificată timp de cinci și, respectiv, de șase luni, nu ar exista elemente care să demonstreze că această protecție a avut ca efect restrângerea concurenței. Pe de altă parte, la momentul respectiv, AZ nu s-ar mai fi aflat în poziție dominantă. Or, pentru a constitui un abuz, ar trebui ca efectul comportamentului să poată fi resimțit în momentul în care întreprinderea ocupă o astfel de poziție.

103 EFPIA reproșează de asemenea Tribunalului că a considerat că o declarație înșelătoare poate constitui un abuz chiar dacă nu a produs un efect extern, întrucât eroarea a fost corectată de un oficiu de brevete sau de terți care utilizează mecanisme de corecție precum procedurile de opoziție sau acțiunea în anulare.

104 Comisia consideră că acest motiv este nefondat.

– Aprecierea Curții

105 Astfel cum reiese în special din cuprinsul punctului 357 din hotărârea atacată, Tribunalul a analizat în speță dacă, având în vedere contextul în care a fost pusă în aplicare practica în cauză, aceasta din urmă era de natură să determine autoritățile publice să creeze în mod nejustificat obstacole de reglementare în calea concurenței, de exemplu prin acordarea nelegală de drepturi exclusive în favoarea întreprinderii aflate în poziție dominantă. În această privință, Tribunalul a considerat că marja de apreciere limitată a autorităților publice sau lipsa obligației acestora de a verifica exactitatea sau veridicitatea informațiilor comunicate puteau constitui elemente relevante, care trebuie luate în considerare pentru a stabili dacă practica în cauză era de natură să conducă la crearea unor obstacole de reglementare în calea concurenței.

106 Contrar celor susținute de recurente, această analiză a Tribunalului nu se întemeiază în niciun caz pe concepția potrivit căreia practica în cauză ar constitui un „abuz în sine”, independent de efectul său anticoncurențial. Dimpotrivă, Tribunalul a subliniat în mod expres, la punctul 377 din hotărârea atacată, că declarațiile prin care se urmărește obținerea unor drepturi exclusive în mod nelegal nu constituie un abuz decât atunci când se dovedește că, având în vedere contextul obiectiv în care sunt făcute, aceste declarații sunt într-adevăr de natură să determine autoritățile publice să acorde dreptul exclusiv solicitat.

107 Or, astfel cum a constatat Tribunalul în special la punctele 591-598 din hotărârea atacată, aceasta era situația care se regăsea în speță, lucru confirmat de altfel de faptul că declarațiile înșelătoare ale AZ i-au permis acesteia să obțină în mod efectiv CSP-uri la care fie nu avea dreptul, cum a fost cazul în Germania, în Finlanda și în Norvegia, fie avea dreptul numai pentru o perioadă mai scurtă, cum a fost cazul în Belgia, în Luxemburg, în Țările de Jos și în Austria.

108 În ceea ce privește în special țările în care declarațiile înșelătoare au permis AZ să obțină CSP-uri nelegale, recurentele nu pot nega efectul anticoncurențial al respectivelor declarații pentru motivul că cererile de CSP-uri au fost introduse cu aproximativ 5-6 ani înainte de a intra în vigoare și că, până în acel moment, drepturile AZ erau protejate de brevete legale. Astfel, după cum a arătat Tribunalul la punctele 362, 375 și 380 din hotărârea atacată, asemenea CSP-uri nelegale nu doar generează un efect de excludere important după expirarea brevetelor de bază, ci pot inclusiv altera structura pieței prin faptul că aduc atingere concurenței potențiale chiar înainte de această expirare.

109 Având în vedere efectele anticoncurențiale menționate, la punctul 605 din hotărârea atacată, Tribunalul a apreciat, de asemenea în mod întemeiat, ca fiind lipsită de relevanță împrejurarea că în Germania, în urma unei acțiuni în justiție introduse de un producător de medicamente generice, CSP-ul a fost anulat înainte de expirarea brevetului de bază.

110 În plus, contrar aprecierilor recurentelor, nu era în niciun caz necesar ca AZ să se afle încă în poziție dominantă după expirarea brevetelor de bază, întrucât caracterul anticoncurențial al acțiunilor sale trebuia să fie evaluat la momentul în care acestea au fost săvârșite. Prin urmare, Tribunalul a respins în mod întemeiat, la punctele 379 și 606 din hotărârea atacată, argumentul întemeiat pe faptul că beneficiul protecției suplimentare obținut în Belgia și în Țările de Jos pe baza declarațiilor înșelătoare se întindea pe o perioadă în care AZ nu mai ocupa o poziție dominantă în aceste state membre.

111 În ceea ce privește împrejurarea că declarațiile înșelătoare ale AZ nu i-au permis acesteia să obțină CSP-uri în Danemarca și că în Irlanda, precum și în Regatul Unit, CSP-urile au fost în cele din urmă emise pe baza datei corecte, trebuie să se constate că Tribunalul nu a săvârșit o eroare de drept prin faptul că a apreciat, la punctele 602-604 din hotărârea atacată, că această împrejurare nu privează comportamentul AZ în țările respective de caracterul său abuziv, din moment ce s-a stabilit că era

foarte probabil ca aceste declarații să conducă la emiterea unor CSP-uri nelegale. În plus, după cum a subliniat Comisia, în măsura în care comportamentul incriminat constă într-o strategie de ansamblu care urmărește să țină în mod nejustificat producătorii de medicamente generice în afara pieței prin intermediul obținerii de CSP-uri cu încălcarea cadrului de reglementare care le-a instituit, existența unui abuz nu este influențată de faptul că această strategie nu a dat rezultate în anumite țări.

112 În sfârșit, în ceea ce privește condițiile care, potrivit recurentelor, trebuie îndeplinite pentru a se putea constata că declarațiile înșelătoare erau de natură să restrângă concurența, este suficient să se constate că acestea se manifestă în realitate printr-o cerință de a se demonstra producerea concretă și sigură a unor efecte anticoncurențiale. Or, din jurisprudența Curții rezultă că, deși practica unei întreprinderi aflate în poziție dominantă nu poate fi calificată drept abuzivă în lipsa oricărui efect anticoncurențial al acesteia pe piață, nu se impune, în schimb, ca un astfel de efect să fie în mod necesar concret, fiind suficientă demonstrarea unui efect anticoncurențial potențial (a se vedea în acest sens Hotărârea TeliaSonera Sverige, citată anterior, punctul 64).

113 Prin urmare, al patrulea motiv trebuie respins ca nefondat.

Cu privire la al doilea abuz de poziție dominantă

Hotărârea atacată

114 Cele două motive invocate cu privire la constatarea celui de al doilea abuz au fost analizate la punctele 614-864 din hotărârea atacată.

115 În cadrul aprecierii sale referitoare la primul dintre aceste motive, întemeiat pe erori de drept, Tribunalul a arătat mai întâi, la punctele 666-669 din hotărârea atacată, că, după expirarea unei perioade de exclusivitate de șase sau de zece ani care începe să curgă de la data emiterii primei AIP, Directiva 65/65 nu mai recunoaște titularului unui medicament original dreptul exclusiv de a exploata rezultatele testelor farmacologice și toxicologice și ale studiilor clinice depuse la dosar. Dimpotrivă, aceasta permite ca informațiile respective să fie luate în considerare de autoritățile naționale pentru acordarea de AIP-uri pentru produse similare în esență, în cadrul procedurii simplificate prevăzute la articolul 4 al treilea paragraf punctul 8 litera (a) subpunctul (iii) din directiva menționată. Această alegere a legiuitorului rezultă dintr-o punere în balanță, pe de o parte, a intereselor întreprinderilor inovatoare și, pe de altă parte, a intereselor producătorilor de medicamente similare în esență, precum și a interesului de a evita repetarea testelor pe oameni sau pe animale fără ca acest lucru să fie necesar.

116 Tribunalul a amintit că, în Hotărârea din 16 octombrie 2003, AstraZeneca (C-223/01, Rec., p. I-11809, punctele 49-54), Curtea a considerat, cu toate acestea, că interesul legat de protejarea sănătății publice impunea ca, pentru ca o cerere de AIP pentru un medicament generic să poată fi analizată în cadrul procedurii simplificate prevăzute de dispoziția menționată, AIP de referință să fie încă în vigoare în statul membru în cauză la data depunerii cererii respective și se opunea, prin urmare, ca accesul la această procedură simplificată să fie posibil și după retragerea AIP de referință.

117 Din cele prezentate anterior, Tribunalul a dedus, la punctul 670 din hotărârea atacată, că retragerea AIP pentru medicamentul original avea ca efect împiedicarea solicitantului unei AIP pentru un medicament similar în esență de a beneficia, în temeiul articolului 4 al treilea paragraf punctul 8 litera (a) subpunctul (iii) din Directiva 65/65, de scutirea de a efectua teste farmacologice și toxicologice și studii clinice pentru a demonstra siguranța și eficacitatea medicamentului în cauză. Astfel, în speță, deși legislația nu mai recunoștea AZ dreptul exclusiv de a exploata rezultatele acestor teste, condițiile stricte legate de protejarea sănătății publice, pe care s-a întemeiat interpretarea dată de Curte Directivei 65/65, au permis AZ să împiedice sau să facă mai dificilă, prin retragerea AIP-urilor pe care le deținea, obținerea, prin intermediul procedurii simplificate menționate, de AIP-uri pentru medicamente similare în esență, la care producătorii de medicamente generice aveau totuși dreptul.

118 Tribunalul a constatat, la punctele 675 și 676 din hotărârea atacată, că un astfel de comportament menit să împiedice producătorii de medicamente generice să facă uz de dreptul lor de a beneficia de rezultatele testelor în cauză nu avea niciun temei în protecția legitimă a unei investiții care se încadrează în concurența bazată pe merite. Tribunalul a arătat în special că rezulta că retragerea de către AZ a AIP-urilor era menită exclusiv să îi împiedice pe solicitanții de AIP-uri pentru medicamente similare în esență să utilizeze procedura simplificată și astfel să împiedice sau să întârzie intrarea pe piață a unor produse generice. Tribunalul a precizat că o astfel de retragere putea fi inclusiv de natură să împiedice importurile paralele. Acesta a mai arătat, la punctul 677 din aceeași hotărâre, că împrejurarea că AZ avea dreptul de a solicita retragerea acestor autorizații nu era în niciun fel de natură să sustragă acest comportament interdicției prevăzute la articolul 82 CE.

119 În continuare, la punctele 678-684 din hotărârea atacată, Tribunalul a respins argumentul potrivit căruia compatibilitatea comportamentului incriminat cu articolul 82 CE trebuia să fie evaluată potrivit criteriilor dezvoltate în jurisprudența referitoare la „instalațiile esențiale”. În sfârșit, la punctele 685-694 din hotărârea atacată, acesta a respins argumentul recurentelor, invocat pentru prima dată în etapa procedurii în fața Tribunalului, potrivit căruia, în speță, obligațiile de farmacovigilență la care era supusă AZ în Danemarca, în Suedia și în Norvegia constituiau un motiv de justificare obiectivă pentru solicitările de retragere a AIP-urilor în aceste țări.

120 Al doilea motiv referitor la cel de al doilea abuz, prin intermediul căruia recurentele contestau aprecierea Comisiei cu privire la situația de fapt care a contribuit la comportamentul incriminat și concluziile formulate de aceasta în urma aprecierii respective, a fost analizat la punctele 757-865 din hotărârea atacată.

121 La punctele 806-812 din aceeași hotărâre, Tribunalul a considerat că retragerea AIP-urilor pentru capsulele de Losec nu constituia un comportament care se încadrează în concurența bazată pe merite. Acesta a apreciat că, în schimb, nu se poate reproșa AZ nici că a lansat Losec MUPS, nici că a retras de pe piață capsulele de Losec, întrucât, spre deosebire de retragerea AIP-urilor, aceste acte nu puteau să întârzie sau să împiedice introducerea produselor generice și importurile paralele.

122 La punctele 824-863 din hotărârea atacată, Tribunalul a analizat dacă, având în vedere contextul obiectiv în care a fost pus în aplicare comportamentul incriminat, Comisia a demonstrat la un standard juridic corespunzător că acesta era de natură să restrângă concurența prin împiedicarea sau prin întârzierea introducerii medicamentelor generice și a importurilor paralele.

123 În ceea ce privește, în primul rând, introducerea medicamentelor generice, Tribunalul a constatat, la punctul 828 din hotărârea atacată, că retragerea AIP-urilor generase indisponibilitatea procedurii simplificate și era, prin urmare, de natură să întârzie acordarea de autorizații pentru comercializarea produselor generice în Danemarca, în Suedia și în Norvegia. În această privință, Tribunalul a considerat, la punctele 829-835 din hotărârea menționată, că împrejurarea invocată de recurente, potrivit căreia concurenții AZ ar fi putut obține AIP-uri prin proceduri alternative, mai lungi și mai oneroase, nu era suficientă pentru a lipsi retragerea autorizațiilor în discuție de caracterul său abuziv, din moment ce aceasta urmărea în exclusivitate să excludă de pe piață, cel puțin temporar, producătorii concurenți de medicamente generice.

124 În ceea ce privește, în al doilea rând, importurile paralele, Tribunalul a considerat, la punctele 838-863 din hotărârea atacată, că, deși Comisia a demonstrat că în Suedia, retragerea AIP pentru capsulele de Losec putea să excludă importurile paralele ale acestor medicamente, o astfel de demonstrație nu fusese însă făcută în ceea ce privește Regatul Danemarcei și Regatul Norvegiei. Astfel, Tribunalul a admis în parte acest motiv, în măsura în care privea o restrângere a importurilor paralele în cele două țări, dar l-a respins în rest.

Cu privire la al cincilea motiv al recursului

– Argumentele părților

125 Prin intermediul celui de al cincilea motiv invocat, recurentele susțin că Tribunalul a interpretat în mod eronat noțiunea „concurență bazată pe merite” atunci când a considerat că simpla exercitare a unui drept conferit de dreptul Uniunii era incompatibilă cu o astfel de concurență. În mod logic, dreptul de a retrage o AIP nu poate fi în același timp interzis și acordat de Uniune. Recurentele susțin în acest context că reglementarea Uniunii în domeniul farmaceutic conferă deținătorului unei AIP dreptul de a solicita retragerea acestei autorizații în aceeași măsură în care îi conferă dreptul de a nu reînnoi autorizația respectivă la data expirării ei. Comisia însăși, precum și avocații generali La Pergola și Geelhoed ar fi recunoscut în mod explicit, în cadrul concluziilor prezentate anterior pronunțării Hotărârii din 16 decembrie 1999, Rhône-Poulenc Rorer și May & Baker (C-94/98, Rec., p. I-8789), și, respectiv, a Hotărârii din 10 septembrie 2002, Ferring (C-172/00, Rec., p. I-6891), că titularul poate exercita acest drept în orice moment, fără a fi obligat să invoce vreun motiv în această privință și fără a trebui să țină seama de interesele producătorilor de medicamente generice și ale importatorilor paraleli. Aceste principii ar rezulta și din Hotărârea Ferring, citată anterior.

126 Recurentele subliniază că existența unei AIP impune titularului acesteia obligații stricte în domeniul farmacovigilenței, generând costuri permanente care pot fi eliminate în mod legal dacă produsul autorizat nu mai este comercializat. Lipsirea societăților aflate în poziție dominantă de dreptul lor de retragere și obligarea acestora să mențină în vigoare o autorizație de care nu mai au nevoie, forțându-le astfel să consacre eforturi și fonduri și să își asume răspunderea la nivelul sănătății publice cu privire la exactitatea informațiilor pe care le furnizează, fără nicio compensație din partea concurenților lor, ar extinde în mod excesiv răspunderea specială a acestor societăți.

127 Recurentele reproșează de asemenea Tribunalului că nu și-a motivat suficient, la punctul 677 din hotărârea atacată, concluzia că nelegalitatea unui comportament abuziv potrivit articolului 82 CE nu are legătură cu conformitatea acestuia cu alte norme juridice. Astfel, Tribunalul ar fi trebuit să explice modul în care exercitarea de către AZ a unui drept legitim constituia în speță un abuz. În plus, însăși reglementarea Uniunii în domeniul farmaceutic ar urmări să concilieze încurajarea inovării cu protecția concurenței. Pe de altă parte, recurentele consideră că Tribunalul a calificat drept abuz o serie de comportamente diferite de cele identificate de Comisie, depășindu-și astfel competența.

128 Comisia consideră că acest motiv este nefondat.

– Aprecierea Curții

129 Cu titlu introductiv, trebuie să se constate că, astfel cum a observat Tribunalul la punctul 804 din hotărârea atacată, elaborarea de către o întreprindere, chiar aflată în poziție dominantă, a unei strategii având ca obiect minimizarea eroziunii vânzărilor sale și capacitatea acesteia de a face față concurenței produselor generice este legitimă și se încadrează în procesul normal al concurenței, în măsura în care comportamentul în cauză nu se îndepărtează de practicile unei concurențe bazate pe merite, în beneficiul consumatorilor.

130 Cu toate acestea, contrar celor susținute de recurente, nu se încadrează într-o astfel de concurență un comportament precum cel incriminat în cadrul celui de al doilea abuz, care constă în retragerea, fără o justificare obiectivă și după expirarea dreptului exclusiv de a exploata rezultatele testelor farmacologice și toxicologice și ale studiilor clinice recunoscut de Directiva 65/65, a AIP-urilor pentru capsulele de Losec în Danemarca, în Suedia și în Norvegia, prin care AZ urmărea, astfel cum a stabilit Tribunalul la punctul 814 din hotărârea atacată, să împiedice introducerea produselor generice și importurile paralele.

131 În această privință, trebuie în special să se constate că, astfel cum a arătat Tribunalul la punctul 675 din hotărârea atacată, după expirarea perioadei de exclusivitate menționate anterior, comportamentul menit, printre altele, să împiedice producătorii de medicamente generice să facă uz de dreptul lor de a beneficia de rezultatele în cauză nu are niciun temei în protecția legitimă a unei investiții care se încadrează în concurența bazată pe merite, tocmai pentru că, potrivit Directivei 65/65, AZ nu mai dispunea de dreptul exclusiv de a exploata aceste rezultate.

132 În plus, Tribunalul a apreciat în mod întemeiat, la punctul 677 din hotărârea atacată, că împrejurarea, invocată de recurente, potrivit căreia, în temeiul Directivei 65/65, AZ avea dreptul de a solicita retragerea AIP-urilor pe care le deținea pentru capsulele de Losec nu este în niciun fel de natură să sustragă acest comportament interdicției prevăzute la articolul 82 CE. Astfel, după cum a subliniat Tribunalul, nelegalitatea unui comportament abuziv potrivit articolului 82 CE nu are legătură cu conformitatea sau cu neconformitatea acestuia cu alte norme juridice, iar abuzurile de poziție dominantă constau, în majoritatea cazurilor, în comportamente de altfel legale potrivit altor ramuri de drept decât dreptul concurenței.

133 De altfel, după cum a atras atenția avocatul general la punctul 78 din concluzii, Directiva 65/65 urmărește în esență să protejeze sănătatea publică prin eliminarea diferențelor dintre anumite dispoziții naționale care împiedică schimburile comerciale cu produse farmaceutice în cadrul Uniunii și, în consecință, nu urmărește, după cum pretind recurentele, aceleași obiective ca articolul 82 CE, astfel încât aplicarea acestuia din urmă nu ar mai fi necesară pentru asigurarea unei concurențe efective și nedenaturate pe piața internă.

134 În acest context, trebuie amintit că întreprinderii care deține o poziție dominantă îi revine o răspundere specială în această ultimă privință (a se vedea Hotărârea France Télécom/Comisia, citată anterior, punctul 105) și că, după cum a precizat Tribunalul la punctele 672 și 817 din hotărârea atacată, aceasta nu poate, în consecință, utiliza procedurile de reglementare astfel încât să împiedice sau să îngreuneze intrarea unor concurenți pe piață, în lipsa unor motive legate de apărarea intereselor legitime ale unei întreprinderi angajate într-o concurență bazată pe merite sau în absența unor justificări obiective.

135 În ceea ce privește argumentul recurentelor potrivit căruia menținerea unei AIP le-ar impune obligații stricte în domeniul farmacovigilenței, trebuie să se constate că astfel de obligații pot constitui în mod efectiv o justificare obiectivă pentru retragerea unei AIP.

136 Cu toate acestea, astfel cum a arătat Tribunalul la punctele 686 și 688 din hotărârea atacată, acest argument a fost invocat pentru prima dată în etapa procedurii contencioase, iar problema sarcinii legate de obligațiile menționate nu a fost niciodată amintită în documentele interne ale AZ cu privire la strategia sa comercială, ceea ce pune sub semnul întrebării faptul că retragerea AIP-urilor a fost determinată în speță de aceste obligații.

137 Pe de altă parte, la punctul 689 din hotărârea atacată, Tribunalul a considerat că, în măsura în care AZ nu solicitase retragerea AIP-urilor pe care le deținea în Germania, în Spania, în Franța, în Italia, în Țările de Jos și în Austria, recurentele nu au demonstrat că sarcina suplimentară care ar fi revenit AZ dacă aceasta nu ar fi procedat la retragerea AIP-urilor pe care le deținea în Danemarca, în Suedia și în Norvegia ar fi fost atât de semnificativă încât ar fi constituit un motiv de justificare obiectivă.

138 În lumina acestei constatări a Tribunalului, care se întemeiază pe o analiză detaliată, efectuată la punctele 690-693 din hotărârea atacată, a obligațiilor în domeniul farmacovigilenței care îi reveneau AZ în raport cu AIP-urile pe care le deținea în aceste din urmă țări, analiză care nu a fost contestată de recurente, trebuie să se concluzioneze că argumentul întemeiat pe astfel de obligații este neîntemeiat în fapt.

139 Întrucât recurentele încearcă să se întemeieze pe Concluziile prezentate în cauzele în care s-au pronunțat Hotărârile Rhône-Poulenc Rorer și May & Baker, respectiv Ferring, citate anterior, sau pe această din urmă hotărâre, este suficient să se constate că aceste cauze nu privesc în niciun caz aspectul dacă retragerea unei AIP de către o întreprindere aflată în poziție dominantă, care este de natură să împiedice sau să întârzie introducerea pe piață a produselor generice și importurile paralele, constituie o încălcare a articolului 82 CE și nu permit nicio deducție în această privință.

140 În sfârșit, contrar celor susținute de recurente, Tribunalul nu și-a depășit în niciun caz competența atunci când a apreciat, la punctele 806-811 din hotărârea atacată, că, deși Comisia a definit al doilea abuz ca rezultând din combinația dintre retragerile AIP-urilor pentru capsulele de Losec și conversia vânzărilor acestor capsule în vânzări de Losec MUPS, elementul central al abuzului constă în aceste retrageri, astfel cum a confirmat de altfel Comisia în cadrul procedurii, conversia menționată constituind contextul în care au fost efectuate retragerile, și că numai această retragere poate produce efectele anticoncurențiale puse în discuție de Comisie și, în consecință, poate fi calificată drept abuz.

141 Din ansamblul considerațiilor de mai sus rezultă că al cincilea motiv trebuie respins ca nefondat.

Cu privire la al șaselea motiv al recursului

– Argumentele părților

142 Prin intermediul celui de al șaselea motiv invocat, recurentele susțin că Tribunalul a săvârșit o eroare de drept atunci când a considerat că prin comportamentul incriminat în cadrul celui de al doilea abuz se urmărea restrângerea concurenței. Recurentele susțin că simpla exercitare a unui drept recunoscut de dreptul Uniunii nu ar putea fi calificată drept „abuzivă” decât în împrejurări excepționale, și anume atunci când este eliminată orice concurență efectivă, o simplă tendință de a denatura concurența nefiind suficientă în acest scop. În această privință s-ar impune o analogie cu cazurile de licență obligatorie, precum cel analizat în Hotărârea din 29 aprilie 2004, IMS Health (C-418/01, Rec., p. I-5039). Această analogie s-ar justifica având în vedere „exproprierea efectivă” a dreptului de a solicita retragerea AIP și faptul că interdicția de retragere ar fi o formă de licență obligatorie. Pe de altă parte, recurentele susțin că, contrar celor stabilite de Tribunal la punctul 830 din hotărârea atacată, AZ deținea în continuare, după expirarea perioadei de exclusivitate conferite de Directiva 65/65, drepturi exclusive asupra datelor clinice care au rămas confidențiale, întrucât directiva în cauză nu prevedea o obligație a societăților care furnizează aceste informații confidențiale să le comunice concurenților lor.

143 În consecință, recurentele consideră că, contrar celor stabilite de Tribunal în special de la punctele 824-827 și 829 din hotărârea atacată, Comisia ar fi trebuit să demonstreze în speță nu doar că retragerea AIP a făcut concurența „mai dificilă”, ci și că aceasta a produs un efect disproporționat asupra concurenței. Aplicând acest criteriu pretins corect, retragerea AIP-urilor nu ar putea fi calificată drept abuz, din moment ce, în speță, concurența nu ar fi fost eliminată nici în ceea ce privește medicamentele generice, nici la nivelul importurilor paralele.

144 Cu privire la medicamentele generice, recurentele susțin, pe de o parte, că retragerea AIP-urilor nu ar fi privat producătorii de astfel de medicamente deja prezenți pe piață de dreptul de a continua să își comercializeze produsele. Pe de altă parte, producătorii care nu erau încă activi pe piață ar fi dispus de alte opțiuni decât cea a procedurii simplificate prevăzute la articolul 4 al treilea paragraf punctul 8 litera (a) subpunctul (iii) din Directiva 65/65, chiar dacă acestea erau „mai puțin avantajoase”.

145 În ceea ce privește importurile paralele, recurentele apreciază că decizia Comisiei ar fi trebuit anulată inclusiv în privința Regatului Suediei, nu numai deoarece concurența era doar împiedicată, iar nu eliminată, ci și pentru motivul că această împiedicare era în speță cauzată de aplicarea incorectă a dreptului Uniunii de către autoritatea suedeză, întrucât Curtea a constatat că articolele 28 CE și 30

CE se opun ca retragerea AIP pentru un produs farmaceutic să implice, în sine, retragerea licenței de import paralel dacă nu există un risc pentru sănătate (Hotărârea din 8 mai 2003, Paranova Läkemedel și alții, C-15/01, Rec., p. I-4175, punctele 25-28 și 33, precum și Hotărârea din 8 mai 2003, Paranova, C-113/01, Rec., p. I-4243, punctele 26-29 și 34).

146 Comisia apreciază că acest motiv este inadmisibil deoarece, prin argumentația lor întemeiată pe licențele obligatorii, recurentele se limitează la a reitera argumentele deja prezentate în primă instanță, fără a motiva în ce fel examinarea acestora de către Tribunal ar fi eronată. În orice caz, acest motiv ar fi nefondat.

– Aprecierea Curții

147 Contrar celor susținute de Comisie, acest motiv nu este inadmisibil. În această privință, este suficient să se constate că, dacă un recurent contestă interpretarea sau aplicarea dreptului Uniunii de către Tribunal, aspectele de drept analizate în primă instanță pot fi rediscutate în cadrul recursului. Într-adevăr, dacă un recurent nu ar putea să se bazeze astfel în recurs pe argumente utilizate deja în fața Tribunalului, procedura de recurs ar fi lipsită de o parte din sensul său (a se vedea Hotărârea din 23 aprilie 2009, AEPI/Comisia, C-425/07 P, Rep., p. I-3205, punctul 24, și Hotărârea din 29 iulie 2010, Grecia/Comisia, C-54/09 P, Rep., p. I-7537, punctul 43).

148 Cu toate acestea, trebuie să se constate că acest motiv nu este fondat. Astfel, situația care caracterizează al doilea abuz nu este deloc comparabilă cu o licență obligatorie sau cu situația aflată la originea Hotărârii IMS Health, citată anterior, invocată de recurente, care privea refuzul unei întreprinderi aflate în poziție dominantă, titulară a unui drept de proprietate intelectuală asupra unei structuri modulare, de a acorda concurenților săi o licență pentru utilizarea acestei structuri.

149 Astfel, posibilitatea oferită de Directiva 65/65 de a retrage AIP nu echivalează cu un drept de proprietate. Prin urmare, faptul că, având în vedere răspunderea sa specială, o întreprindere aflată în poziție dominantă nu poate recurge la această posibilitate astfel încât să împiedice sau să facă mai dificilă intrarea unor concurenți pe piață, cu excepția cazului în care se poate prevala, în calitate de întreprindere angajată într-o concurență bazată pe merite, de motive care țin de apărarea intereselor sale legitime sau de justificări obiective, nu constituie nici o „expropriere efectivă” a unui astfel de drept, nici o obligație de a acorda o licență, ci o simplă limitare a opțiunilor oferite de dreptul Uniunii.

150 Or, împrejurarea că exercitarea unor astfel de opțiuni de către o întreprindere aflată în poziție dominantă este limitată sau supusă unor condiții pentru a se garanta că prezența unei asemenea întreprinderi nu va aduce atingere ulterior unei concurențe deja slăbite nu este deloc excepțională și, spre deosebire de o limitare a liberei exercitări a unui drept exclusiv care recompensează realizarea unei investiții sau a unei inovații, nu justifică o derogare de la aplicarea articolului 82 CE.

151 În ceea ce privește argumentul recurentelor potrivit căruia AZ deținea în continuare drepturi exclusive asupra datelor clinice depuse la dosar care au rămas confidențiale, acesta ignoră faptul că, astfel cum a arătat Tribunalul la punctul 681 din hotărârea atacată, Directiva 65/65 a creat, în orice caz, o limitare a acestor pretinse drepturi, stabilind, la articolul 4 al treilea paragraf punctul 8 litera (a) subpunctul (iii), o procedură simplificată care permite ca, după expirarea perioadei de exclusivitate de șase ani sau de zece ani, autoritățile naționale să se întemeieze pe aceste date, iar producătorii de medicamente similare în esență să beneficieze de existența acestora pentru a obține o AIP. Prin urmare, la punctele 670, 674, 680 și 830 din hotărârea atacată, Tribunalul a constatat în mod întemeiat că Directiva 65/65 nu mai recunoștea AZ dreptul exclusiv de a exploata rezultatele testelor farmacologice și toxicologice și ale studiilor clinice depuse la dosar.

152 Pe de altă parte, în măsura în care autoritățile naționale nu dezvăluie aceste date solicitanților în cadrul procedurii simplificate, constatarea celui de al doilea abuz nu are drept consecință, după cum subliniază Comisia, acordarea accesului unor concurenți la datele clinice și nu aduce atingere caracterului confidențial al acestora.

153 În consecință, Tribunalul nu a săvârșit nicio eroare de drept nici atunci când a respins, la punctele 678-684 din hotărârea atacată, argumentul recurentelor potrivit căruia compatibilitatea cu articolul 82 CE a comportamentului incriminat în cadrul celui de al doilea abuz trebuia să fie apreciată în raport cu criteriile aplicate, printre altele, în Hotărârea IMS Health, citată anterior, nici atunci când a apreciat, la punctele 824 și 826 din hotărârea atacată, că, pentru ca acest comportament să poată fi calificat drept abuz de poziție dominantă, era suficient să se demonstreze că acesta este de natură să restrângă concurența și, în special, să constituie un obstacol pentru intrarea pe piață a produselor generice și pentru importurile paralele.

154 În plus, atunci când a verificat prezentarea efectivă de către Comisie a acestei dovezi pentru produsele generice, Tribunalul a considerat în mod întemeiat, la punctele 829-835 din hotărârea atacată, că împrejurarea potrivit căreia cadrul de reglementare oferă modalități alternative, mai oneroase și mai lungi, de a obține o AIP nu înlătură caracterul abuziv al comportamentului unei întreprinderi aflate în poziție dominantă, din moment ce acest comportament, apreciat în mod obiectiv, are drept unic scop să facă indisponibilă procedura simplificată prevăzută de legiuitor la articolul 4 al treilea paragraf punctul 8 litera (a) subpunctul (iii) din Directiva 65/65 și, prin urmare, să îi țină pe producătorii de medicamente generice în afara pieței cât mai mult timp posibil și să majoreze cheltuielile acestora pentru a depăși barierele la intrarea pe piață, întârziind astfel presiunea concurențială semnificativă exercitată de aceste produse.

155 Pe de altă parte, în ceea ce privește importurile paralele în Suedia, este cert că, astfel cum a arătat Tribunalul la punctele 862 și 863 din hotărârea atacată, retragerea AIP pentru capsulele de Losec a împiedicat în mod efectiv importurile paralele, dat fiind că agenția suedeză pentru produse farmaceutice a retras licențele de importuri paralele începând de la 1 ianuarie 1999 și, respectiv, de la 30 iunie 1999, considerând că aceste licențe nu puteau fi acordate decât în prezența unor AIP-uri valabile. De altfel, reiese în special din cuprinsul punctului 814 din hotărârea atacată și din documentele menționate la punctul amintit că această consecință era prevăzută, chiar urmărită de AZ. Or, numai împrejurarea că, în Hotărârile Paranova Läkemedel și alții și Paranova, citate anterior, Curtea a decis, câțiva ani mai târziu, că retragerea AIP-urilor pentru alte motive decât sănătatea publică nu justifică încetarea automată a licenței de import paralel atunci când protecția sănătății publice poate fi asigurată prin mijloace alternative, cum ar fi colaborarea cu autoritățile naționale ale celorlalte state membre, nu schimbă cu nimic faptul că retragerea AIP-urilor era, la momentul solicitării ei, de natură să împiedice importurile paralele.

156 Din considerațiile de mai sus rezultă că al șaselea motiv trebuie respins ca nefondat.

Cu privire la amendă

Hotărârea atacată

157 La punctele 884-914 din hotărârea atacată, Tribunalul a analizat și a respins cele patru motive invocate de recurente prin intermediul cărora acestea criticau legalitatea amenzii care le fusese aplicată de Comisie. Aceste motive priveau prescrierea anumitor acte incriminate, gravitatea încălcărilor, durata acestora și, respectiv, existența circumstanțelor atenuante. Cu toate acestea, Tribunalul a redus cuantumul amenzii, având în vedere eroarea săvârșită de Comisie cu privire la al doilea abuz menționat la punctul 124 din prezenta hotărâre.

Argumentele părților

158 Prin intermediul celui de al șaptelea motiv, care cuprinde două aspecte, recurentele susțin că cuantumul total al amenzii care le-a fost aplicată este excesiv.

159 În cadrul primului aspect, recurentele susțin că Tribunalul ar fi trebuit să reducă acest cuantum ca urmare a faptului că abuzurile prezentau un caracter de noutate. În speță, normele privind concurența care se referă la aceste abuzuri nu ar fi fost niciodată stabilite anterior, ceea ce, potrivit celor precizate la punctul 163 din Hotărârea AKZO/Comisia, citată anterior, ar justifica aplicarea unei amenzi simbolice. Recurentele contestă, pentru motivele prezentate în cadrul celui de al treilea motiv, analiza Tribunalului potrivit căreia practicile care au constituit primul abuz erau în mod vădit contrare concurenței bazate pe merite, astfel încât era exclusă o reducere a amenzii ca urmare a caracterului lor inedit. Jurisprudența pe care Tribunalul a întemeiat această analiză ar fi inaplicabilă, întrucât s-ar referi la un scenariu complet diferit. În ceea ce privește al doilea abuz, recurentele susțin că faptul că cererea AZ de retragere a AIP-urilor pe care le deținea era permisă în temeiul dreptului Uniunii trebuia să fie considerat drept o circumstanță atenuantă care ar justifica o reducere a amenzii.

160 În cadrul celui de al doilea aspect al celui de al șaptelea motiv, recurentele susțin că absența efectelor anticoncurențiale este un factor de care Tribunalul ar fi trebuit să țină seama atunci când a reexaminat cuantumul amenzii. Recurentele invocă în această privință Hotărârea Curții din 4 iunie 2009, T-Mobile Netherlands și alții (C-8/08, Rep., p. I-4529), precum și Hotărârea Tribunalului din 11 martie 1999, ARBED/Comisia (T-137/94, Rec., p. II-303). Așadar, în ceea ce privește primul abuz, în Danemarca și în Regatul Unit nu ar exista efecte anticoncurențiale, întrucât în aceste țări nu ar fi fost niciodată acordate CSP-uri. În Germania, deși s-ar fi acordat un CSP, acesta ar fi fost anulat cu mult timp înainte de a intra în vigoare și, prin urmare, nu ar fi putut afecta concurența. În plus, nu ar exista nicio dovadă că în Belgia, în Țările de Jos și în Norvegia concurența ar fi fost restrânsă în mod efectiv. În ceea ce privește al doilea abuz, recurentele consideră că aplicarea incorectă a dreptului Uniunii de către autoritatea suedeză competentă constituie un factor în favoarea unei reduceri a amenzii.

161 Comisia apreciază că acest motiv este inadmisibil, întrucât are ca obiect o reexaminare generală a amenzii și, în orice caz, îl consideră nefondat.

Aprecierea Curții

162 Cu titlu introductiv, trebuie amintit că nu este de competența Curții, în cazul în care se pronunță cu privire la chestiuni de drept în cadrul unui recurs, să substituie, pentru motive de echitate, aprecierea Tribunalului cu propria apreciere, atunci când acesta se pronunță, în exercitarea competenței sale de fond, asupra cuantumului amenzilor aplicate unor întreprinderi ca urmare a încălcării de către acestea a dreptului Uniunii (Hotărârea din 17 iulie 1997, Ferriere Nord/Comisia, C-219/95 P, Rec., p. I-4411, punctul 31, și Hotărârea din 17 decembrie 1998, Baustahlgewebe/Comisia, C-185/95 P, Rec., p. I-8417, punctul 129).

163 Cu toate acestea, astfel cum a observat avocatul general la punctul 105 din concluzii, prin intermediul prezentului motiv, recurentele nu urmăresc numai să obțină o reexaminare generală a amenzilor aplicate, ci susțin că, atunci când a calculat amenzile, Tribunalul nu a apreciat în mod corect caracterul inedit al încălcărilor în cauză și efectul acestora. În consecință, acest motiv este admisibil.

164 În ceea ce privește primul aspect al motivului în discuție, întemeiat pe caracterul inedit al celor două abuzuri de poziție dominantă, trebuie să se constate că, astfel cum a subliniat Tribunalul la punctul 900 din hotărârea atacată, aceste abuzuri au avut drept obiectiv intenționat să țină concurenții în afara pieței. Prin urmare, este cert că, deși Comisia și instanțele Uniunii nu avuseseră încă ocazia de a se pronunța în mod expres asupra unui comportament precum cel care a caracterizat aceste abuzuri,

AZ era conștientă de natura puternic anticoncurențială a comportamentului său și ar fi trebuit să se aștepte ca acesta să fie incompatibil cu normele de concurență ale dreptului Uniunii. În plus, după cum s-a arătat deja în cadrul aprecierii celui de al treilea și a celui de al cincilea motiv, Tribunalul a constatat în mod întemeiat că acest comportament era vădit contrar unei concurențe bazate pe merite.

165 Referitor la al doilea aspect al motivului în discuție, privind în special lipsa efectelor anticoncurențiale concrete ale primului abuz în Danemarca, în Germania și în Regatul Unit, este suficient să se constate că, în cadrul calculului amenzii, recurentele nu pot obține un avantaj din faptul că, grație intervenției unor terți, comportamentul lor puternic anticoncurențial, care putea să afecteze în mod semnificativ concurența, nu a produs întotdeauna efectele scontate. De asemenea, recurentele nu pot beneficia de faptul că comportamentul incriminat în cadrul celui de al doilea abuz a determinat în mod efectiv autoritățile suedeze, astfel cum prevăzuse AZ, să retragă licențele de importuri paralele cu încălcarea articolelor 28 CE și 30 CE și, în consecință, a produs exact efectele anticoncurențiale urmărite de AZ. În plus, Tribunalul a apreciat în mod întemeiat, la punctul 902 din hotărârea atacată, că elemente care alcătuiesc obiectul unui comportament pot avea mai multă importanță în scopul stabilirii cuantumului amenzii decât cele referitoare la efectele comportamentului respectiv.

166 În consecință, Tribunalul nu a săvârșit nicio eroare de drept prin concluzia de la punctele 901-903 și 914 din hotărârea atacată că faptul că abuzurile nu au produs întotdeauna efectele scontate de AZ și caracterul inedit al acestora nu justificau nici modificarea calificării acestor abuzuri drept încălcări grave, nici constatarea existenței unor circumstanțe atenuante și, prin urmare, nici reducerea amenzii pentru aceste motive.

167 Prin urmare, al șaptelea motiv trebuie respins ca nefondat.

168 Întrucât niciunul dintre motivele recursului nu a fost admis, acesta trebuie respins în întregime.

Cu privire la recursul incident formulat de EFPIA

169 Argumentele invocate de EFPIA în susținerea recursului său incident vizează, în măsura în care nu au fost deja prezentate în cadrul recursului principal, constatarea de către Tribunal a existenței unei poziții dominante. În raport cu aceasta din urmă, Tribunalul a considerat, pe baza unei aprecieri efectuate la punctele 239-294 din hotărârea atacată, că Comisia nu a săvârșit o eroare vădită prin faptul că a concluzionat că AZ a deținut, de-a lungul unor intervale de timp determinate, o astfel de poziție pe mai multe piețe naționale în perioada de referință.

Cu privire la primul motiv

Argumentele părților

170 Prin intermediul primului motiv invocat, EFPIA reproșează Tribunalului că a săvârșit o eroare de drept prin faptul că nu a ținut seama în mod corect de rolul statului. Tribunalul nu ar fi analizat în special dacă valoarea ridicată a cotei de piață deținute de AZ îi permitea acesteia să acționeze independent de concurenții și de clienții săi sau dacă, dimpotrivă, rolul îndeplinit de stat, care acționează în același timp în calitate de cumpărător beneficiar al unei puteri de monopson pentru achiziționarea de medicamente eliberate pe bază de prescripție și în calitate de autoritate de reglementare a prețurilor, excludea sau cel puțin atenua pretinsa putere de piață a AZ.

171 Tribunalul s-ar fi limitat, la punctul 257 din hotărârea atacată, doar să confirme concluziile Comisiei, care nu ar fi însă suficiente pentru a fundamenta concluzia potrivit căreia AZ era în măsură să acționeze în mod independent, deși evolua pe o piață în cadrul căreia stabilirea prețurilor era strict

reglementată și pe care exista o concurență puternică în domeniul inovării. Mai mult, Tribunalul nu ar fi analizat în ce măsură puterea de negociere a întreprinderilor farmaceutice le-ar conferi acestora un avantaj în raport cu puterea de negociere a statului.

172 În plus, din constatarea Tribunalului de la punctele 191 și 262 din hotărârea atacată, potrivit căreia, pe de o parte, sensibilitatea medicilor și a pacienților la diferențele de preț era limitată din cauza importanței rolului pe care îl are eficacitatea terapeutică și, pe de altă parte, costurile medicamentelor erau integral sau în mare parte acoperite de sistemele de securitate socială, ar rezulta că prețul a avut o influență limitată asupra numărului de prescrieri de Losec și, prin urmare, asupra cotei de piață a AZ. În consecință, contrar concluziei Tribunalului de la punctul 261 din hotărârea menționată, nicio concluzie semnificativă cu privire la puterea de piață nu poate fi desprinsă din faptul că AZ era în măsură să păstreze cote de piață mai mari decât cele ale concurenților săi, practicând în același timp prețuri mai mari.

173 Comisia consideră că acest motiv este inadmisibil, întrucât EFPIA se limitează la a solicita Curții să realizeze o nouă apreciere a constatărilor de fapt efectuate de Tribunal. Motivul în discuție ar fi, în orice caz, nefondat.

Aprecierea Curții

174 Contrar celor susținute de Comisie, acest motiv este admisibil din moment ce EFPIA nu contestă faptele constatate de Tribunal, ci reproșează acestuia, pe de o parte, că a omis să analizeze efectul rolului statului pentru a stabili dacă AZ deținea, în perioada de referință, o poziție dominantă și, pe de altă parte, că a confirmat concluziile Comisiei pe baza unor constatări insuficiente.

175 Pentru a aprecia temeinicia acestui motiv, trebuie amintit că, potrivit unei jurisprudențe constante, poziția dominantă prevăzută la articolul 82 CE privește o poziție de putere economică deținută de o întreprindere, care îi permite acesteia să împiedice menținerea unei concurențe efective pe piața relevantă, dându-i posibilitatea de a avea un comportament în mare măsură independent față de concurenții săi, față de clienții săi și, în sfârșit, față de consumatori. Existența unei poziții dominante rezultă în general din reunirea mai multor factori, care, analizați separat, nu ar fi în mod necesar determinanți (Hotărârea Curții din 14 februarie 1978, United Brands și United Brands Continentaal/Comisia, 27/76, Rec., p. 207, punctele 65 și 66, precum și Hotărârea Hoffmann-La Roche/Comisia, citată anterior, punctele 38 și 39).

176 În plus, Curtea a avut deja ocazia să precizeze că, deși importanța cotelor de piață poate varia de la o piață la alta, posesia în timp a unei cote de piață foarte mari este, în afara unor situații excepționale, dovada existenței unei poziții dominante (Hotărârea Hoffmann-La Roche/Comisia, citată anterior, punctul 41) și că niște cote de piață de peste 50 % constituie cote de piață foarte ridicate (Hotărârea AKZO/Comisia, citată anterior, punctul 60).

177 Or, astfel cum a arătat Tribunalul la punctele 245-253, 279, 288 și 290 din hotărârea atacată, este cert că AZ deținea, în perioada de referință și pe toate piețele geografice în cauză, cote de piață foarte ridicate și net superioare celor ale concurenților săi, poziția sa pe aceste piețe fiind uneori chiar copleșitoare. În consecință, Tribunalul a considerat în mod întemeiat, la punctele 244, 245, 253 și 278 din această hotărâre, că, în analiza aprofundată a condițiilor de concurență efectuată de Comisie, care ținea seama de un ansamblu de elemente diferite, aceasta se putea întemeia cu precădere pe cotele de piață în general foarte mari ale AZ ca indicator al puterii de piață a acesteia, incomparabilă cu cele ale celorlalți actori de pe piață.

178 În plus, contrar celor susținute de EFPIA, Tribunalul nu a omis în niciun fel să analizeze dacă valoarea ridicată a cotei de piață deținute de AZ îi permitea acesteia să acționeze independent de concurenții, precum și de clienții săi și dacă puterea de piață a AZ era exclusă sau atenuată din cauza rolului

statului de autoritate de reglementare a prețurilor și de cumpărător titular al unei puteri de monopson pentru medicamentele eliberate pe bază de prescripție. Dimpotrivă, la punctele 256-268 din hotărârea atacată, Tribunalul a efectuat o analiză deosebit de detaliată în această privință.

179 În acest context, la punctele 256-260 din hotărârea atacată, Tribunalul a considerat în special că, chiar dacă prețul sau nivelul de rambursare rezultă dintr-o decizie adoptată de autoritățile publice, capacitatea unei companii farmaceutice de a obține un preț sau un nivel de rambursare superior variază în funcție de valoarea adăugată și inovatoare a produsului, fapt care a permis AZ, în calitate de primă companie producătoare care oferea un IPP a cărui valoare terapeutică era mult mai mare decât cea a anti-H2, să obțină de la autoritățile publice un preț mai mare în raport cu produsele existente și cu produsele „imitație”.

180 Pe de altă parte, Tribunalul a observat, la punctele 262 și 264 din hotărârea atacată, că sistemele de sănătate care caracterizează piețele de produse farmaceutice tind să consolideze în special puterea de piață a companiilor farmaceutice care propun un produs nou, cu o valoare adăugată, în măsura în care costul medicamentelor este integral sau în mare parte acoperit de sistemele de securitate socială, ceea ce conferă cererii, într-o mare măsură, un caracter rigid. Tribunalul a arătat în această privință că, față de companiile care beneficiază de poziția de prim venit, rambursările plătite de sistemele de securitate socială, pe de o parte, sunt stabilite la niveluri relativ ridicate în comparație cu produsele „imitație”, în pofida eforturilor de reducere a cheltuielilor cu sănătatea depuse de autoritățile publice pentru a compensa sensibilitatea limitată a medicilor care prescriu medicamente și a pacienților față de prețurile ridicate ale medicamentelor, și, pe de altă parte, permit companiei farmaceutice care beneficiază de aceste rambursări să își stabilească prețul la un nivel ridicat fără să se teamă că pacienții și medicii se vor îndrepta spre alte produse, mai puțin costisitoare.

181 În aceste condiții, Tribunalul a considerat în mod întemeiat, la punctele 261 și 266 din hotărârea atacată, că faptul că AZ a fost în măsură să mențină cote de piață mult mai mari decât cele ale concurenților săi, practicând în același timp prețuri mai mari decât cele ale altor IPP, constituia un element relevant, care indică faptul că, într-o măsură apreciabilă, comportamentul AZ nu era supus constrângerilor exercitate de concurenții săi, de clienții săi și, în final, de consumatori.

182 Din ansamblul considerațiilor de mai sus rezultă că acest motiv trebuie respins ca nefondat.

Cu privire la al doilea motiv

Argumentele părților

183 Prin intermediul celui de al doilea motiv, EFPIA susține că Tribunalul a săvârșit o eroare de drept atunci când a considerat că drepturile de proprietate intelectuală deținute de AZ, poziția sa de prim venit și puterea sa financiară constituiau dovada poziției sale dominante. Aceste trei caracteristici ar fi în general comune multor societăți inovatoare care se angajează cu succes în cercetarea de noi produse și nu ar permite realizarea unei distincții semnificative între întreprinderile dominante și cele nedominante. Astfel, Tribunalul ar fi aplicat în mod greșit jurisprudența Curții, în special Hotărârea din 6 aprilie 1995, RTE și ITP/Comisia, cunoscută sub numele „Magill” (C-241/91 P și C-242/91 P, Rec., p. I-743), precum și Hotărârea IMS Health, citată anterior, care ar fi confirmat că numai posesia drepturilor de proprietate intelectuală nu este suficientă pentru a constata existența unei poziții dominante.

184 Comisia apreciază că acest motiv este inadmisibil în măsura în care se întemeiază pe simpla afirmație potrivit căreia situația financiară și resursele umane ale AZ ar fi lipsite de relevanță pentru evaluarea existenței unei poziții dominante. Cu privire la celelalte aspecte, motivul în cauză ar fi nefondat.

Aprecierea Curții

185 Mai întâi, trebuie să se constate că, în măsura în care este îndreptat împotriva considerațiilor de la punctele 283 și 286 din hotărârea atacată, potrivit cărora Comisia nu a săvârșit o eroare vădită de apreciere prin luarea în considerare, printre alți factori, a poziției AZ de prim venit pe piața IPP și a puterii sale financiare pentru a evalua poziția concurențială a acesteia pe piață, motivul în discuție este inadmisibil, întrucât, astfel cum a observat avocatul general la punctul 130 din concluzii, EFPIA nu precizează în ce fel această constatare ar fi afectată de o eroare de drept.

186 În continuare, în ceea ce privește argumentele prezentate de EFPIA împotriva deciziei Tribunalului, enunțată la punctul 275 din hotărârea atacată, potrivit căreia Comisia nu a săvârșit o astfel de eroare prin includerea în evaluarea menționată a existenței și a utilizării drepturilor de proprietate intelectuală ale AZ, trebuie să se constate că Tribunalul a apreciat în mod întemeiat, la punctul 270 din aceeași hotărâre, că, dacă nu se poate considera că simpla posesie a drepturilor de proprietate intelectuală conferă o poziție dominantă, aceasta este totuși susceptibilă, în anumite condiții, să creeze o astfel de poziție, în special prin posibilitatea pe care o dă întreprinderii de a împiedica existența unei concurențe efective pe piață (a se vedea în acest sens Hotărârea Magill, punctele 46 și 47).

187 Or, astfel cum a arătat Tribunalul în această privință la punctul 271 din hotărârea atacată, Losec beneficia, în calitate de primul IPP care a fost introdus pe piață, de o protecție prin brevet deosebit de puternică, pe baza căreia AZ a condus o campanie de acțiuni în justiție care i-a permis să exercite constrângeri semnificative asupra concurenților săi și să dicteze într-o mare măsură accesul acestora pe piață. Pe de altă parte, existența și utilizarea drepturilor de proprietate intelectuală au fost numai unul dintre diversele elemente pe care Comisia și-a întemeiat în speță aprecierea potrivit căreia AZ a deținut o poziție dominantă pe mai multe piețe naționale în perioada de referință.

188 În sfârșit, contrar celor susținute de EFPIA, luarea în considerare a drepturilor de proprietate intelectuală în scopul de a stabili existența unei poziții dominante nu are în niciun caz drept consecință faptul că societățile care introduc pe piață produse inovatoare ar trebui să se abțină să achiziționeze un portofoliu extins de drepturi de proprietate intelectuală sau să invoce aceste drepturi. Este suficient să se amintească în această privință că nu este interzisă o astfel de poziție, ci doar utilizarea abuzivă a acesteia, și că constatarea sa nu implică în sine nicio critică față de întreprinderea în cauză (a se vedea în acest sens Hotărârea din 16 martie 2000, Compagnie maritime belge transports și alții/Comisia, C-395/96 P și C-396/96 P, Rec., p. I-1365, punctul 37, precum și Hotărârea TeliaSonera Sverige, citată anterior, punctul 24).

189 În consecință, acest motiv trebuie respins ca fiind în parte inadmisibil și în parte nefondat.

190 Întrucât niciunul dintre cele două motive ale recursului incident formulat de EFPIA nu a fost admis, acesta trebuie respins în întregime.

Cu privire la recursul incident formulat de Comisie

191 Recursul incident formulat de Comisie este îndreptat împotriva aprecierilor Tribunalului de la punctele 840-861 din hotărârea atacată, potrivit cărora acesta a considerat că Comisia a demonstrat pentru Regatul Suediei, însă nu și pentru Regatul Danemarcei și nici pentru Regatul Norvegiei, că retragerea AIP pentru capsulele de Losec putea să excludă importurile paralele ale acestor produse.

Argumentele părților

192 Comisia apreciază că Tribunalul a aplicat în mod greșit normele privind sarcina probei și cerințele în materie de probă atunci când a solicitat Comisiei să demonstreze că autoritățile naționale erau înclinate să retragă, sau chiar retrăgeau în mod obișnuit, licențele de importuri paralele ca urmare a retragerii AIP. Tribunalul s-ar fi concentrat, în realitate, asupra efectelor concrete ale practicii în loc să aplice criteriul juridic pe care și-l stabilise. Motivarea Tribunalului ar fi contradictorie și ar avea consecințe paradoxale. Astfel, Regatul Danemarcei ar fi fost în mod clar singura țară în care strategia de radiere elaborată de AZ s-ar fi dovedit în totalitate eficientă. Or, Tribunalul ar fi constatat că în această țară nu a existat un abuz, ceea ce ar ilustra aplicarea unui criteriu de cauzalitate prea restrâns. Simplul fapt că alte elemente ar fi putut să contribuie la excluderea tuturor schimburilor comerciale paralele nu ar justifica aprecierea că radierea nu era în măsură să producă același efect. Pe de altă parte, în măsura în care contextul juridic din cele trei țări ar fi fost pe deplin identic, ar fi contradictoriu să se ajungă la rezultate diferite. Mai mult, Tribunalul ar fi omis, la punctul 850 din hotărârea atacată, să evalueze elemente de probă esențiale și ar fi aplicat în mod vădit eronat prezumția de nevinovăție la punctele 839 și 846 din această hotărâre.

193 În plus, constatarea Tribunalului, la punctele 848 și 849 din hotărârea atacată, că documentele AZ invocate de Comisie nu reflectau decât opinia personală a membrilor departamentelor AZ, respectiv așteptările acestora, și puteau cel mult să indice că aceasta din urmă avea intenția de a exclude importurile paralele prin anularea AIP pentru capsulele de Losec, ar constitui o denaturare evidentă a elementelor de probă. Aceste documente ar demonstra că AZ efectuase propriile cercetări cu privire la practica autorităților naționale și ajunsese la concluzia că strategia sa ar putea reuși în cele trei țări în cauză. În aceste condiții, Tribunalul ar fi procedat în mod greșit atunci când a solicitat Comisiei să investigheze *a posteriori*, după ani de zile de la săvârșirea faptelor, atitudinea pe care ar fi putut să o aibă o autoritate, în condițiile în care cercetările AZ cu privire la atitudinea autorităților erau în mod special demne de încredere. Pe de altă parte, Comisia susține că nu poate fi criticată pentru că nu a stabilit o practică încă inexistentă, întrucât operațiunea de substituire și de anulare era fără precedent. În plus, faptul că, la punctul 849 din hotărârea atacată, Tribunalul ar fi respins relevanța probelor privind intenția AZ de a restrânge concurența prin mijloace străine de concurența bazată pe merite ar încălca criteriul stabilit de Tribunal însuși și de jurisprudența Curții.

Aprecierea Curții

194 Pentru a aprecia temeinicia argumentației Comisiei, trebuie să se analizeze motivele pentru care Tribunalul a considerat în speță că, în lumina argumentului recurentelor potrivit căruia reducerea importurilor paralele se datora succesului Losec MUPS, instituția menționată nu a demonstrat la un standard juridic corespunzător că retragerea AIP pentru capsulele de Losec în Danemarca și în Norvegia putea să excludă importurile paralele ale acestor produse.

195 În ceea ce privește mai întâi Regatul Danemarcei, Tribunalul a arătat, la punctele 840, 843 și 847 din hotărârea atacată, pe de o parte, că decizia în litigiu nu conținea niciun element care să indice că, înainte de pronunțarea Hotărârilor Paranova Läkemedel și alții și Paranova, citate anterior, al căror conținut a fost amintit la punctul 155 din prezenta hotărâre, practica autorităților daneze consta în retragerea automată a licențelor de importuri paralele ca urmare a retragerii AIP-urilor pentru produsul în cauză pentru motive care nu aveau legătură cu sănătatea publică și, pe de altă parte, că această decizie nu stabilea nici măcar că autoritățile în cauză revocaseră licențele de importuri paralele pentru capsulele de Losec.

196 Or, Tribunalul a apreciat în mod întemeiat, la punctul 846 din hotărârea atacată, că revenea Comisiei sarcina de a prezenta probe concrete care să indice că, în speță, având în vedere cadrul de reglementare în cauză, autoritățile naționale puteau să retragă, respectiv retrăgeau în mod obișnuit licențele de importuri paralele ca urmare a retragerii AIP-urilor pentru produsul în cauză la cererea

titularului acestora. Astfel, deși Hotărârile Paranova Läkemedel și alții și Paranova, citate anterior, au fost pronunțate numai după câțiva ani de la retragerea de către AZ a AIP pentru capsulele de Losec în Danemarca, nu se poate prezuma, în lipsa unor astfel de probe, că autoritățile daneze puteau reacționa la această retragere în maniera dorită de AZ, cu încălcarea articolelor 28 CE și 30 CE, și că, prin urmare, retragerea în cauză era de natură să restrângă concurența.

197 Pe de altă parte, Tribunalul nu a denaturat, la punctele 847 și 848 din hotărârea atacată, memorandumul AZ din 22 octombrie 1997, în care consilieri interni ai acestui grup au exprimat opinia că „mai multe autorități scandinave ar adopta în general" poziția potrivit căreia licențele de importuri paralele nu ar putea fi menținute după retragerea AIP-urilor, atunci când a considerat că acest document nu reflecta decât așteptările membrilor departamentelor AZ cu privire la reacția „mai multor autorități scandinave", fără a dovedi totuși că autoritățile daneze erau efectiv înclinate să retragă licențele de importuri paralele în speță, și că documentul în cauză lăsa cel mult să transpară intenția AZ de a exclude importurile paralele prin retragerea AIP pentru capsulele de Losec. În plus, contrar celor aparent considerate de Comisie, așteptările AZ nu pot fi suficiente pentru a stabili că retragerea AIP în Danemarca era în mod obiectiv de natură să determine retragerea licențelor de importuri paralele în această țară.

198 În ceea ce privește argumentul Comisiei că, la punctele 850 și 851 din hotărârea atacată, în cuprinsul cărora Tribunalul analizează un document al consiliului de administrație al AZ din Danemarca, menționat la punctul 311 din decizia în litigiu, acesta ar fi omis să ia în considerare alte elemente de probă, în special documentul norvegian privind strategia postbrevet menționat la punctul 302 din această decizie, trebuie să se constate nu numai că punctul 311 din decizia în litigiu face trimitere la punctul 302 din aceasta, ci și că documentul norvegian privind strategia postbrevet nu exclude în niciun fel faptul că încetarea importurilor paralele de capsule de Losec în Danemarca se datora, astfel cum susțineau recurentele, migrației consumatorilor spre Losec MUPS, iar nu unei retrageri a licențelor de importuri paralele. Astfel, după cum a arătat Tribunalul la punctul 788 din hotărârea atacată, documentul în discuție preciza numai că, în urma retragerii AIP-urilor pentru capsulele de Losec la 1 noiembrie 1998, conversia „va reproduce situația care s-a creat la momentul introducerii MUPS® de către Astra Danemarca" și că „vânzarea paralelă a capsulelor de Losec® va înceta treptat și va fi aproape inexistentă de la 1 februarie 1999".

199 În consecință, Tribunalul a concluzionat în mod întemeiat, la punctul 852 din hotărârea atacată, că, în lipsa oricărei indicații în această privință în decizia în litigiu și ținând seama de faptul că nu era nici măcar stabilit că autoritățile daneze revocaseră licențele de importuri paralele pentru capsulele de Losec, admiterea unei prezumții de legătură de cauzalitate între retragerea AIP pentru capsulele de Losec în Danemarca și încetarea importurilor paralele ale acestui produs în țara amintită ar fi incompatibilă cu principiul potrivit căruia îndoiala trebuie să profite destinatarului deciziei de constatare a încălcării.

200 În continuare, în ceea ce privește Regatul Norvegiei, Tribunalul a arătat, la punctele 856-858 din hotărârea atacată, că autoritatea norvegiană autorizase continuarea importurilor paralele de capsule de Losec prin raportare la AIP deținută de AZ pentru Losec MUPS, care era ea însăși întemeiată pe AIP pentru capsulele de Losec, și că comportamentul acestei autorități se înscria în practica de reglementare admisă de Curte în Hotărârea Rhône-Poulenc Rorer și May & Baker, citată anterior.

201 Or, faptul că importurile paralele de Losec în Norvegia au înregistrat o scădere semnificativă începând cu anul 1998 în pofida faptului că autoritatea norvegiană a menținut licențele de importuri paralele pentru capsulele de Losec tinde să excludă posibilitatea ca scăderea importurilor respective să aibă drept cauză retragerea AIP-urilor și ar putea, dimpotrivă, să indice că această scădere a fost provocată de o reducere a cererii pentru capsulele Losec ca urmare a introducerii Losec MUPS.

202 În plus, pentru motivele prezentate la punctul 196 din prezenta hotărâre și astfel cum a constatat Tribunalul la punctele 859 și 860 din hotărârea atacată, Comisia nu putea, în lipsa unor elemente tangibile, să prezume că, deși licențele de importuri paralele au fost menținute în speță, retragerea AIP pentru capsulele de Losec în Norvegia era cel puțin susceptibilă să determine autoritățile norvegiene să retragă licențele de importuri paralele.

203 Din considerațiile de mai sus rezultă că recursul incident formulat de Comisie trebuie respins ca nefondat.

Cu privire la cheltuielile de judecată

204 Potrivit articolului 184 alineatul (2) din Regulamentul de procedură al Curții, atunci când recursul nu este fondat, Curtea se pronunță asupra cheltuielilor de judecată. În conformitate cu articolul 138 alineatul (1) din acest regulament, aplicabil procedurii de recurs în temeiul articolului 184 alineatul (1) din același regulament, partea care cade în pretenții este obligată, la cerere, la plata cheltuielilor de judecată.

205 Întrucât Comisia a solicitat obligarea recurentelor și a EFPIA la plata cheltuielilor de judecată, iar acestea au căzut în pretenții, se impune obligarea recurentelor la plata cheltuielilor de judecată aferente recursului principal și obligarea EFPIA la plata cheltuielilor de judecată aferente recursului incident formulat de aceasta, EFPIA urmând să suporte, pe de altă parte, propriile cheltuieli de judecată aferente intervenției sale în susținerea recursului principal.

206 Comisia suportă propriile cheltuieli de judecată aferente recursului incident formulat.

Pentru aceste motive, Curtea (Camera întâi) declară și hotărăște:

1) Respinge recursul principal și recursurile incidente.

2) Obligă AstraZeneca AB și AstraZeneca plc la plata cheltuielilor de judecată aferente recursului principal.

3) Obligă European Federation of Pharmaceutical Industries and Associations (EFPIA) la plata cheltuielilor de judecată aferente recursului incident formulat de aceasta și la plata propriilor cheltuieli de judecată aferente recursului principal.

4) Comisia Europeană suportă propriile cheltuieli de judecată aferente recursului incident formulat.

Semnături